

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 764.

CHICAGO, ILL., 4. maja (May 4th), 1922.

LETO—VOL.—XVII.

Upravištvo (Office) 2639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2864.

Ruska-nemška pogodba strah Francije.

V Genovi, kjer so se zbrali državniki evropskih in nekaterih drugih držav ter britskih kolonij, da naj bi izhod iz gospodarske zavoženosti Evrope, se intrigira po stari navadi diplomacije. Izmed vseh je na tej konferenci rusko vprašanje najvažnejše. Čičerin, Krišin in Rakovski, ki predstavljajo rusko delegacijo, so pokazali izredne diplomatske sposobnosti, kar so posebno dobro občutili drugače prefrigani francoski strigantje.

Pogojni zaveznikov, kakor so jih predložili v zaključku konference Rusiji, so bili zanjo nesprijemljivi. Rusija bi postala, ako bi jih sprejela, navadna kolonija evropskega, azijskega in ameriškega kapitalizma. Opustiti bi morala svojo politiko socializacije v sedanjem obsegu, pa prepustiti ekonomsko rekonstrukcijo Rusije popolnoma v roke mednarodnemu kapitalizmu. Tega sovjetska Rusija ne more, če hoče obvarovati vsaj glavne pridobitve revolucije. Rusi so pripravljeni dati številne koncesije kapitalistom, pripravljeni so povrniti škodo, ki so jo trpeli inozemski kapitalisti na svojih podjetjih v Rusiji, toda socializiranih podjetij jim Rusija ne misli vrniti. Kontrolo nad tujimi misli obdržati, pri volji pa jim je dati delež pri vseh obratih, toda ne lastninsko pravico do njih.

Imed vseh delegacij nastopa proti Rusiji najbolj strahotno Francija. Miljarde, ki jih je posojevala carjevskim vladam za ruski militarizem in za zasužnjevanje ruskega ljudstva, ji plešejo neprenehoma pred nosi. In kakor ima Francija strah, da si Nemčija opanare in postane jačja od nje, tako ima isti strah tudi pred Rusijo. Zato zahteva take pogodbe, ki bi indelmitivno držale obe deželi v oslabeledosti in odvisnosti. Francoski militarizem hoče ostati policaj Evrope in francoska diplomacija varuhinja vseh evropskih držav razun Anglije, ki je tudi za naduto pariško vladno kamarilo pretrd oreh.

Medtem, ko se je v konferenčnih sobanah meševalo in intrigiralo, so prišli zastopniki Rusije in Nemčije skupaj v Rapallu, pred nosom genovske konference, in sklenili separatno pogodbo. Tedaj je začelo Francozi so se penili jeze, izrekli grožnje Nemčiji. Lloyd George je rentalil nad nedoslednostjo nemških zastopnikov in sklicana je bila v naglici konferenca zastopnikov velike in male antante, ki je s posebno izjavo strogo obsodila ta nemški korak. Francozi so pa zahtevali od Nemčije, da mora preklicati pariško pogodbo. Pozneje so zahtevo umaknili. Rusija ni bila grajena, češ, "od nje tako ne moremo pričakovati ničesar 'poštenega', toda vi (Nemci) bi morali vrniti pametneje."

Izgleda, da je Lloyd George vedel o tej pogodbi. Taki pogajanja med Nemčijo in Rusijo so se vodila že nekaj časa pred pričetkom genovske konference. Njegova strateški manever pa je bil, da se mora razburiti vsled podpisa pogodbe, kakor da mu je prišla vest o njej popolnoma nepričakovano. To je storil vsled ob-

zirov na Francijo. Nekateri diplomatje, ki drugače niso nasprotni rusko-nemški pogodbi, so izrekli mnenje, da bi bilo za Nemčijo najbrž bolje, da bi jo ne podpisala v Genovi, ampak pozneje, ali pa že preje, v Berlinu ali kjerkoli, samo ne pred nosom ekonomske konference. Toda Nemčija se je bala, da jo bodo druge dežele izolirale pri sklepanju pogodbe z Rusijo in Rusi kot Nemci so porabili priložnost v svoj prid ter prinesli "strmečemu" svetu novico o podpisu pogodbe.

Pogodba sama na sebi je nedolžen dokument. Nemčija potrebuje Rusijo za svoj trg pri izvažanju industrijskih izdelkov in za dobavljanje sirovin. Rusija pa potrebuje nemške izdelke, nemške strokovnjake, nemško tehniko. Izdelke mora kupovati v inozemstvu, ker njena industrija niti od daleč ne pokriva potrebe dežele, poleg tega pa je Nemčija imeniten trg za ruske sirovine ter za agrikulturne pridelke. In obe deželi sta izolirani od skoro vseh ostalih večjih držav. Nemčijo, kakor Rusijo, tišče k tlom velike kapitalistične sile in militaristična Francija je obema največja sovražnica.

Pogodba med Nemčijo in Rusijo določa, da se pozabi pogodbe med kajzerjevo Nemčijo in carjevo Rusijo. Obe sta prenehali eksistirati. Nemčija je od svoje strani prekrižala brest-litovsko pogodbo, narejeno med kajzerjevo vladno in boljševiki. Stari dolгови se brišejo, stare strani v knjigi odnošajev med Nemčijo in Rusijo se prečrtajo in nove se prično pisati med novo Nemčijo in novo Rusijo. Rusija daje prednost pri nabavljanju svojih potrebščin Nemčiji in isto je obljubila Nemčija. Pogodba ni militaristična, ni imperialistična, ni vojaška zveza, ampak je samo ekonomska pogodba dveh držav, proti katerim vodi skoro ves kapitalistični svet sabotažo, na čelu mu Francija. Francija pa vidi v tej pogodbi militaristično zvezo. Slabo vest ima, pa se boji, da imata Nemčija in Rusija maščevalne namene, ki so skriti v tej pogodbi. Zato je edina želja Francije držati Nemčijo in Rusijo k tlom, k tlom za vrat tako zelo, da bi nikdar ne mogli postati nevarni buržvazni Franciji. Življenske sile Nemčije so jačje kakor francoske. Življenska sila Rusije je veliko močnejša kakor hirajoče, kapitalistične Francije. Že dvakrat so nemške armade prišle pred Pariz, prvič celo v Pariz. Zadnji poraz Nemčije je Francija izrabila za maščevanje — ne nad kajzerjem in njegovimi generali in državniki, ampak nad šestdesetimi milijoni nemškega prebivalstva. Iz tega ljudstva hoče Francija iztisniti zadnje srage za vojne odškodnine. Miljarde zahteva, pri tem pa dela Nemčiji vse ovire pri njenih naporih za ekonomsko obnovo.

Versaillska pogodba je zasekala Nemčiji globoke rane. Bilo bi nesmiselno tajiti, da so nemške armade prizadejale Franciji ogromno škodo. Nemci bi jo bili pripravljene počasi prijateljsko popraviti, kolikor se sploh popraviti more. Ampak Francija noče tega. Ona

hoče šibko, razdejjano, ekonomsko razdrapano Nemčijo. Sedaj pa pridejo Rusi s svojimi ponudbami Nemčiji, pogodba je podpisana in Nemčija je dobila enega najboljših izhodov, ki vodi k utrditvi njenega ekonomskega življenja.

Pogodba, kakor je narejena, ni bazirana na kakih socialističnih teorijah. Nemci bodo prodajali Rusiji svoje izdelke z namenom delati dobiček in Rusi bodo plačevali s sirovinami in živili. Nemški tehniki bodo pomagali rekonstruirati rusko industrijo in nemški kapitalizem bo dobil koncesije za izrabljanje ruskih bogastev. Pogodba je torej taka, kakršna je v danih razmerah mogoča. Toda je boljša, je naprednejša in bolj humanitarna, kakor so bile podobne pogodbe, sklenjene med državami do sedaj. Nov duh, duh socializma, že veje v rusko-nemški pogodbi.

Francoski militaristi kriče, da je treba za vsako ceno preprečiti izvajanje te pogodbe. Francoski ministrski predsednik grozi z invazijo Nemčije, ako ne bo Nemčija do pičice izpolnjevala versaillske pogodbe. Sedaj ima plačati nadaljne svote vojne odškodnine. Če se noče Nemčije gospodarsko popolnoma uničiti, potrebuje olajšav. Francozi jih ne dopuste, kajti to bi pomenilo ojačevanje Nemčije, ki bi postala nevarna Franciji.

Kako se bo razvijala situacija? Ali bo sledila kmalo nova vojna? Kmalo ne, ker so ljudstva vseh dežel sita vojne. Politika francoske vlade ima v tujih državah le malo pristašev. Na njeni strani je popolnoma samo Poljska, toda tudi interesi poljske republike niso vseskozi enaki francoskim. Edini sta obe v tem, da imata enak strah pred Nemčijo in Rusijo. Čehoslovakija se ne navdušuje za politiko militaristične Francije in češki zunanji minister Beneš je v Genovi odkrito pokazal, da želi njegova država sporazum med deželami. Odnosaji med Francijo in Italijo niso prav nič pristrčni. Anglija in Francija sta v vednem diplomatskem boju med seboj in Lloyd George je potisnil pariško diplomacijo že večkrat k steni. Belgija je s Francijo v kolikor se tiče nastopanja proti Nemčiji. Jugoslavija ima slabo diplomacijo, zavoženo gospodarstvo in kaos v notranjem političnem življenju. Nastopa na strani Francije, toda ni njena zanesljiva zaveznica. Romunija ima strah pred Rusijo vsled okupacije Besarabije in si vsled tega išče zaveznikov kjer more. Toda če bi mogla najti izhod iz te nevarnosti na kak drug način, bi se njene simpatije do Francije ohladile.

Situacija je kritična, razmerje napeto in Damoklejev meč, ki visi nad Evropo, je v prvi vrsti posebej ljen v privatni lastnini. Rusija je socializirala privatno lastnino. Zastopniki kapitalističnih vlad se s tem dejstvom ne morejo sprijazniti. Rusija mora priznati načelo privatne lastnine, povrniti mora posestva nazaj vsaj tujezemskim lastnikom in dati take garancije, ki bi ponižale integralnost Rusije. Izhod za Nemčijo in Rusijo, obe obsovaženi in ovirani v razvoju od sovražnih sil, je bil v medsebojni pogodbi. Ta pogodba bo obstala in končno bo militaristična Francija tista sila, ki bo poražena. Kaos na ekonomskem in političnem polju Evrope bo trajal še dolgo časa. Ekonomska konferenca v Genovi še ne bo našla rešitve. Toda del rešitve je v rusko-nemški pogodbi. In tej bodo sledile druge, medtem pa bo delavstvo pridobivalo vedno več moči, ki bo pritiskala vlade na treznejše nastopanje in v več kooperacije med deželami. Vzroki sedanjih zapletljajev pa izginejo šele z odpravi sedanjega družabnega reda in odpraviti ga, je naloga mednarodnega proletarijata.

Proti tujerodnemu prebivalstvu.

Med vojno in ves čas po vojni se opažajo proti tujcem, naseljenim v Zedinjenih državah, čim bolj sovražne tendence. Inozemci so bili krivi vojne propagande, inozemci so zanesli v Ameriko ševizem, inozemci se ne morejo prilagoditi ameriški načinu življenja in ameriškim običajem, inozemci niso imeli majo smisla za ameriške postave itd.

Potem so se pričele pojavljati v kongresu in v pisju razne predloge in sugestije za obdavčenje tujih zemcev, za registracijo in številne druge omejitve. Najbolj in najvažnejša zahteva je bila omejitev naseljevanja. Ta se je izvedla in da bi se omejitve naseljevanja kar lo odstranile, ni pričakovati, ker je ameriški delavski trg prenapolnjen in bo ostal v takem stadiju še precej časa. Proti naseljevanju nastopa že dolgo let Ameriška delavska federacija, ker zastopa stališče, da eni evropski delavci, ki so navajeni skromnosti, upajo standard življenja domačega delavstva. Ta trditve ni brez vsake podlage. Vsakdo, ki pozna razmere v tistih krajih, kjer so kompanije nadomestile ameriške škandinavske, nemške in irske delavce z grškimi, balkanskimi, macedonskimi, italijanskimi in onimi iz Evrope, ve, kako so se v dotičnih podjetjih poslabšale delovne razmere in sorazmerno znižale plače. To se dogajalo radi tega, ker je ameriško in drugo premoščeno delavstvo zavednejše od poslednje imenovane temveč zato, ker so bili delavci, ki so prihajali večinoma iz agrikulturnih krajev vzhodne Evrope, manj skromnejši v svojih življenjskih potrebah kakor ameriški delavci ali oni iz škandinavskih dežel in zapadne Evrope. Po rudarskih okrajih zapadnih držav so inozemski delavci naravnost obsovaženi od tistih zvanih domačinov. Amerikanci, Škandinavci, Nemci pa tudi Čehi, v kolikor slednji sploh žive v zapadnih državah, so najbolj mrzili Grke in Avstrijce. Pod imenom "Avstrijci" so bili poznani v prvi vrsti Hrvatje, nadalje Črnogorci, katere se je prištevalo v enako kategorijo kakor Grke in "Avstrijce", ter tisti Srbi, ki so prihajali iz avstroogrskih dežel. Srbov iz krajev Srbije je bilo le malo v Ameriki in jih je sedaj še malo Jugoslovani in Italijani po zapadu, Poljaki in Italijani po vzhodu, so bili vedno trn v peti domačemu delavstvu in drugim "belim" ljudem. Slovenski delavci so si po zapadu vzdržali še precej dober ugled, in če poznata tamkajšnje razmere že skozi vrsto let, ve, kako so se naši ljudje vedno ogibali "Avstrijcev". Po vzhodu, osrednjem zapadu in v Kansasu pa so bili tudi Slovenci poznani pod imenom "Avstrijci", toda ne tako sovražnem smislu, kakor na zapadu. V Calumet in Jolietu so še sedaj "Avstrijci."

Balkanski običaji "Avstrijcev" in Grkov, balkanska higijena, skromne življenjske potrebe, vse to je bilo tako tuje ameriškem delavstvu, da je pričelo mrziti te "zaostale" ljudi. In napredni res niso bili. S svojo nezavednostjo in hlapčevskim duhom so v mnoge kraje vpeljali kupovanje dela. Službe so plačevali boson pet do petdeset dolarjev, v nekaterih slučajih tudi manj. So naselbine, kjer je prišel ta način tako v modo, da ni noben "Avstrijec" dobil dela drugače, kakor da je plačal. In to je bil nadaljni vzrok podžiganja mrženj proti inozemcem in sempatam so bili v pripravi proti njim izgredi in so jih domači in drugi "beli" delavci izganjali iz mesta. Dobili so se kraji, kjer mrznja dosegla tak višek, da "Avstrijcev" in Italijanov sploh niso sprejemali v službo. Najslabši je bil

in oziru zapad. Ameriški delavci so trdili, da so inozemski delavci skvarili delovne razmere že po vzhodu dovolj in jim ni treba preplaviti še zapada. Očitali so, da je v železnih rudnikih v Minnesoti in Michiganu ter v železnih v Calumetu domačinom nemogoče vztrajati, ker so dela prenaporna in plače prenizke. Seveda so trdili, kjer tudi ameriški delavci, namreč taki, ki sledijo prednike v Ameriki skozi več generacij, kvarijo delovne razmere kljub svojemu višjemu življenjskemu standardu. Najslabše pri novih naseljenčih iz vzhodne Evrope in deloma iz Azije je bilo s stališča ameriškega delavstva to, da so prihajali sem z namenom, da si nekaj prihranijo in se potem vrnejo v domovino. Vred tega so živeli skromno, pritrgovali so si takorekno najnujnejše potrebščine od ust, da so bili prihranili čim večji. Kapitalizem pa je znal to spretno izrabiti v svojo korist. Med vojno in po vojni se je v tem oziru precej spremenilo.

Tako vidimo, da je obsovražnost inozemskega delavstva v Ameriki precejšnja, naravnost sovražna pa je v nekaterih krajih, kjer ni inozemcem niti dovoljeno govorjati se v materinem jeziku na javnih prostorih. Lakoni jim sicer ne zabranjujejo tega nikjer, toda domače delavstvo izvaja tako nepisano naredbo na svoj način. To je njihov način "amerikanizacije."

Resnično dejstvo je, da je radikalizem med inozemskim delavstvom mnogo bolj razvit kakor med domačinom. Članstvo socialistične stranke je bilo vedno v predni večini sestavljeno iz priseljencev, med katerimi je bilo zelo veliko število nedržavljanov. Pri drugih radikalnih organizacijah je veljalo isto pravilo. Takovana Workers party ima med svojim članstvom skoro same inozemce, dasiravno ima med svojimi voditelji tudi nekaj domačinov. Kapitalistično časopisje zna izrabljati in pripoveduje, da je vse radikalno gibanje v tej deželi prinešeno iz Evrope. In kadar ameriški delavec, ponosen na "slavo" in bogastvo "svoje" dežele, gleda delavstvo tujih narodnosti, živeče večinoma v mnogo slabših življenjskih razmerah kakor domače delavstvo, je naravno, da ga to prepojuje ne samo z mržnjo do svojih priseljenih tovarišev, ampak tudi z mržnjo do idej, katere propagirajo. Vprav vsled tega so poskušali nekateri unijski voditelji s farmarsko-delavsko stranko, ki naj bi bila ameriška ustanova, nič poliarvana z mednarodnim socializmom. Pa tudi ta akcija ni uspela in ameriško delavstvo je še vedno tako, kakorino je njegovo vodstvo v Ameriški delavski federaciji.

Ko je justični tajnik Palmer pričel z znanimi programi proti radikalcem, so bili v prvi vrsti naperjeni proti inozemskemu delavstvu, napram takozvanim "tujcem". Rusi so posebno občutili pest ameriške "justice". Danes je dokazano dejstvo, da je delovalo pod krinko ekstremnega radikalizma mnogo agentov policijskega departmenta in kapitalističnih detektivskih agencij in da je bila marsikaka rezolucija ali proglas izpisan od takih ljudi. Tudi programi komunističnih struj so bili v začetku sestavljeni kakor nalašč za dajanje pretveze justičnemu departmentu za vprizarjanje zmagov. Bili so brezmiselni, toda skupnemu delavskemu gibanju so vendar veliko škodovali. Pozneje so postopali ekstremisti nekoliko previdnejše, toda justični department je bil o njihovih aktivnostih vedno dobro poučen. Gl. tajnik socialistične stranke je na eni strani eksekutive, ki se je vršila kmalo po vojni, dejal, da so sklepi seje in aktivnosti stranke znane justičnemu departmentu preje, kakor pa članstvu organizacije. Dejal je, da je vsa dežela preprežena s špijoni in provokatorji. Stvar je prišla tako daleč, da so se nekateri sodniki pričeli že zgražati nad to nizkotno

taktiko justičnega departmenta pod Palmerjevim vodstvom.

Ko so se razmere nekoliko ublažile, se je pričela propaganda za "amerikaniziranje" tujerodnega prebivalstva. Razne komercialne zbornice in posamezni bogataši so ustanovili številne organizacije, katerih namen je bil vzgojevati tujce za amerikanizem. Ena prvih v tem oziru je bila "Medplemenski svet" (Inter-racial Council), za katerem sta stala predsednika papirniškega trusta in trusta izdelovalcev eksploziv. "Proletarca" in vse delavsko časopisje je dala ta organizacija za "amerikanizem" na črno listo. Razun Proletarca so menda vsi slovenski listi objavljali nekatere stvari, ki so prišle od "Medplemenskega sveta". Poleg tega so se ustanovile še razne druge podobne organizacije, med njimi dve za državo Illinois. Obe sta pod kontrolo businessških interesov. V eno, ki ima svoj delokrog v Chicagu, spadajo tudi trije slovenski listi, ki izhajajo v tem mestu, in en hrvatski. Razumljivo je, da "Proletarec" ni med njimi. Za nagrado dobivajo tujejezični časopisi oglase od bogatih tvrdk. Tako časopisje ni nevarno privatnim interesom in to je glavni smoter "amerikanizma", kakor ga razumejo businessški interesi.

Toda boj proti inozemcem gre dalje. V zvezini zbornici zastopnikov (v kongresu) je bila v začetku meseca aprila tega leta sprejeta predloga, ki določa deportacijo vseh tistih tujcev, ki prekršijo prohibicionistično postavbo. Če bi tak zakon izvajali, potem ko bo uveljavljen, bi šlo precej ladij zelo napolnjenih proti Evropi samo s takimi kršilci. Že to, da je bil tak zakon sprejet z veliko večino, pokazuje neprijateljsko za držanje zastopnikov napram tujerodnemu delavstvu. Kajti, v kolikor se tiče Volsteadovega zakona, je treba iskati kršilce tudi med vso denarno gospodo in med tistimi uradniki, ki jih država plačuje za uveljavljenje prohibicionističnega zakona. V resnici gre vsa tendenca za tem, da se udušuje radikalni duh med tujerodnim delavstvom. V Pittsburghu je federalni sodnik Orr odklonil podelitev državljanstvih papirjev štirinajstim "tujcem" samo zato, ker so sedaj na stavki premogarjev. Stavkarji po nazoru ameriških sodnikov ne morejo biti dobri državljanji. In to ni edin tak slučaj. Našteli bi lahko še toliko drugih vseh vrst, da bi napolnili več listov.

Kaj imajo storiti tujerodni delavci v tej situaciji? Najboljša pot je v socialistično organizacijo. Ob enem bi morali gledati, da postanejo povsod člani unij. Dvesto do tri sto tisoč tujerodnih delavcev, pripadajočih socialistični stranki, bi bili politična sila, ki bi lahko dosegla marsikaj v varovanju svojih interesov. Pri tem ne bi bili sami, kajti stalo bi jim na stran ameriško delavstvo, namreč tisti del, ki bi pripadal stranki. Žal, da so ravno narodnostne frakcije v delavskem gibanju te dežele mnogo zakrivila, ako ne največ, za razrahljanje delavske fronte na političnem polju. Veliko število tujerodcev ima že državljanstve pravice. Drugi jih skušajo dobiti. Kot taki imajo saj v očeh zakonov enake pravice. Da jih tudi izvojujejo, morajo biti ne-kje organizirani in najboljše mesto je socialistična stranka, ki je mednarodna delavska organizacija. Vse druge organizacije, ki se jih sedaj ustanavlja pod patronanco raznih narodnostnih skupin na levici, ali pa narodnostni politični klubi, ki se jih organizira z namenom jačati politične mašine kapitalističnih korumpiranih politikov, nimajo smisla za delavski razred in so mu ob enem tudi škodljive. Mesto vsakega tujerodnega delavca je torej v vrstah socialistične stranke in tej bi morali pripadati. Če se tega kmalo ne zavedo, se bodo znašli v doglednem času v neljubem polo-

zaju. Kapitalizem je napovedal na eni strani boj proti unijam s ciljem za "odprto delavnico" in na drugi strani tujerodnemu delavstvu, katerega hoče terorizirati pod krinko "amerikanizacije". Domače kakor tujerodno delavstvo ima v teh bojih popolnoma enake interese, zato bi se moralo boriti v enotni politični organizaciji proti izkoriščevalnemu razredu. Tujerodno delavstvo lahko mnogo stori v tem oziru, ako pristopi nazaj v masah k socialistični stranki.

Prvi maj v Sibiriji leta 1918.

M. Ratouschnik.

To je bilo dela in pripravljena! Ljudstvo od blizu in daleč je prihitalo dne 1. maja 1918 v Omsk, stolico zapadne Sibirije, da prvič proslavi delavski praznik prvi Maj, od kar je osvobojeno carske tiranije. Skoro na vseh poslopih so plapolale rdeče zastave v pozdrav množicam. Ze na vse zgodaj zjutraj so se zbirale skupine delavcev in kmetov na Atamanskoj in Ljubljinskój ulici, po kateri se je imel pomikati slavnostni pohod vojakov rdeče garde. Takrat še ni bilo v rabi ime "rdeča armada".

Okoli 9. zjutraj začujemo v smeri od Kreposti, kjer so bili nastanjeni vojaki, hrup in klice. Začujejo se zvoki godbe in petje Marseljeze. To je bilo prvič, da se je pela ta pesem na javnem prostoru in večini ljudi je bila še nepoznana. Toda bila je pesem odrešenja, pesem nove Rusije in vedno mogočnejše so se množice pridruževale petju, da so se glasovi strnili v en sam mogočen val.

S težavo se prerinem malo bolj v ospredje, da bi stvari ložje opazoval. Kmalu nato se privali velik oklopni avtomobil in na njem vse polno vojakov, oboženi od nog do glave in okinčani z rdečimi trakovi. Na avtomobilu so bile pripravljene štiri strojne puške. Vojaki sede pri njih, vedno pripravljene, da jih ob prvem signalu sprožijo. Kakor hitro bi kaki nepoklicani elementi skušali ovirati prvomajski pohod, bi pričelo deževati svinčeno "zrnje" iz teh pušk. Izgledalo je, da boljševiki niso popolnoma sigurni, da se bo stvar mirno iztekla.

Čul sem pogovor dveh Rusov, ki sta bila oba mnenja, da nobena sila ne more pregnati boljševikov iz mesta. V resnici je izgledalo tako, toda čez nekaj časa se je situacija zaobrnila.

Med množico se čujejo klici, kot: "Da zdravstvujet sovjetskaja republika!" "Da zdravstvujet prvi maj!" "Dolaj z buržuazijo!" in še mnogo podobnih klicev. Množica demonstrira in slavi osvobojenje. Toda skritih, kontrarevolucionarnih duhov je bilo takrat še vse polno. Gledal sem avtomobil, s katerega so štrlela črna žrela pušk, gledal vojake, ki so imeli obešene ročne granate okoli pasu, pa tudi v rokah so jih držali, vedno pripravljene, da jih vržejo na sovražnika, če se pojavi. Čudna slika — slika Rusije v revolucionarnem valpenju.

Prvi maj je prešel brez posebnih dogodiljav. Čez teden dni se je ravno na teh ulicah odigral krvavi ples. Bela garda je prišla v mesto in polovila ter pomorila vse kar je bilo količkaj rdeče. Prej tako veselo mesto je bilo spremenjeno v morišče — zakaj?

Sovražniki ljudskih pravic niso hoteli imeti vedno rdečega maja. Pogazili so s svojimi zavezniki v Rusiji in izven nje mlado revolucijo v tem sibirskem mestu, toda tudi njihov teror ni obveljal.

SEMINTJA.

Svoboda. — 40 parov konj. — Svetost privatne lastnine. — Bryan in njegovi pradedi. — "Nevarne" misli. — Nepravilni nastopi. — Bojkotiranje Japonske — Največji sovražnik.

Anglija je dala Ircem in Arabcem svobodo. Irci je dala samoupravo v okvirju cesarstva Velike Britanije. Od kar imajo "svobodo", so Irci v ljutem medsebojnem boju in angleški provokatorji vlivajo olje na ognj vročekrvnih irskih elementov. To ni ravno potrebno, ker bi se Irci borili med seboj tudi brez zunanjih vmešavanj. Za "svobodo" niso še zreli, kakor ni noben narod, nad katerim kraljuje religija. Na otoku svetega Patrika se je pričelo vsaj delavskemu ljudstvu svetovati. Mednje prihaja spoznanje, da je treba za pravo svobodo doseči precej več kakor pa samoupravo v britskih kolonij ali "neodvisno" republiko, ki bi bila odvisna od britskega in domačega kapitalizma.

Tudi Arabci so postali "neodvisni". Egipt je bilo kraljestvo in Velika Britanija je navidezno umakala svojo varuško roko iz Kaira. Toda London bo še v nadalje pravo glavno mesto Egipta. Kralj, ali sultan Kairu bo živel pompozno kakor žive indijski princ. Velika Britanija ima polno navideznih vladarjev, pričeni s kraljem Georgem. Resnični vladar je med angleški kapitalizem, kateremu so kedivi, kralji, sultani in indijski principi potrebni za zaslepljevanje množic. Ko se je prišel zastopnik francoske vlade pokloniti novemu egipčanski vladi v Kairu, se je peljal v krasni kočiji, v katero je bilo vpreženih štirideset konj. Med medanski oblastniki mislijo, da so važni, ker se jim poklanjajo zastopniki evropskih vlad s tako pompozno. Ampak slednjim gre za bogastva v Egiptu. Steklo se bodo v londonske, pariške in newyorške blaginje. Arabci pa se bodo morali še dolgo boriti za svobodo. Predno jo bodo dosegli, jim bo treba premagati ignoranco v lastnih vrstah.

Mr. W. J. Bryan nadaljuje s prevračanjem naravnih o evoluciji, dasi s tem preobrača samegasebe. V tej stvari želi je še zelo veliko neumnih ljudi, zato so Bryan in Billy Sundayji mogoči. Bryan trdi, da je Adam živel in da ga je ustvaril Bog natančno tako kakor mi smo, in v Svetem Pismu. "Ljudje smo, ustvarjeni po božji podobi in z živalskim svetom nismo v nikakršnem stiku." To trdi Bryan in vsi tisti, ki so še zelo blizu svojim živalskim prednikom. Znanost je že davno opravila svetopisemske pravljice o ustvarjenju sveta in človeka. Papežev Rim se je sprijaznil z naukom evolucije, in ga skuša spraviti v soglasje z biblijo z raznimi razlagami cerkvenih učenjakov, ki pa niso učenjaki. Bryan in Sundayji niso niti toliko napredni. Oba bi spadala v Zion City, kjer ima Oversir Voliva svojo versko blaginjo.

4.500 diplomatov, tehničnih in vojaških strokovnjakov, svetovalcev in pisarjev rešuje v Genovi svetovna ekonomska vprašanja. Evropa je ovita v milijardi milijoni umirajo od glada, na številnih krajih se vojna nadaljuje. Državniki, zbrani v Genovi vedo, da je svetu dovolj bogastev, dovolj živil in dovolj prostora

na vse prebivalstvo na zemlji. Zbrali so se skupaj, da se medsebojnemu posvetovanju najdejo izhod iz kaosa, ki tira človeštvo v vedno slabše življenske razmere. Izhoda, pravega izhoda ne morejo najti ti ljudje, ustvarjeni po božji podobi. Kapitalizem, ki je bog velike večine na genovski konferenci, je razobesil prapor svetosti privatne lastnine. Rusija, ki je socializirala bogate v velikem obsegu, se je smrtno pregrešila zoper svetost privatno lastnino. Državniki kapitalističnih držav ne morejo zastopati drugega kakor privatne interese posedujočega razreda, ki je po številu najmanjši, toda najjačji po krivdi ignorantne večine neposedejočega razreda. V Genovi bi imel mr. Bryan priliko študirati, kako blizo smo še svojim živalskim prednikom. Tudi bi imel priliko opazovati na Kitajskem, kjer divja odaj civilna vojna. Če bi opazoval puškarje, ki jih imajo v teh dnevih najete operatorji premogovnikov, bi videl nelepe vzorce ljudi, "ustvarjenih po božji podobi." Evolucija bo vse to s časoma spremenila. Rotarski instinkt je še zelo močan v človeku. Države ropajo s svojimi armadami, in duhovniki jih blagoslavljujejo. Kapitalisti izkoriščajo delav. mase in kadar se upro, polijejo nanje oborožene silo, ker so "nevarne miru in redu." V nekem mestu na Japonskem se je angleški prestolonaslednik izgubil. Hodeč po ulicah je vprašal strahnika za to in to palačo. "Ta človek ima državni nevarne namene," si je mislil stražnik. Odvedel ga je na policijsko postajo, kjer so bodočega vladarja Velike Britanije spoznali. Vse osobje se mu je klanjalo do tal in ga prosilo oprostčenja. Prestolonasledniki ne nosijo v svojih glavah misli, "ki bi bile nevarne državi". Na japonskem se sedaj vrši ljuto preganjanje tistega dela delavstva, ki je nevarno "državi". Država v kapitalističnemu smislu besede pomeni privatno lastnino. Tisti, ki državo posedujejo, potrebujejo sužnjev, kajti brez teh je privatna lastnina brez pomena. Premogovniki brez premogarjev ne bi imeli smisla. Sužnji so gospodarjem potrebni za donajanje profitov. Kdor zanemara o svobodi, o bratstvu in socializiranju privatnih bogastev, postane NEVAREN državi KAKRŠNA JE. Duhovniki kapitalizma se upirajo evoluciji, ki drži v socializaciji bogastev, v boljšo družbo, v državo resnične pravičnosti za vse ljudi. Taka družba pride, ker je nobene ječe, ne vislice, ne preganjanja in deportacije ne morejo preprečiti. Toda pride še le tedaj, kadar bodo tisti, ki danes ustvarjajo za privatne interese, začeli ustvarjati v prid sebe in splošnosti.

* * *

Dne 29. aprila je članstvo Čikaške Del. Federacije demonstrialno proti gonji podjetnikov za odprto delavstvo. Do sto tisoč unijskih delavcev je bilo v pohodu. V auditorijumu na municipalnem pomolu so pred tem delavstvom nastopili kot govorniki voditeji unijskega delavstva in pa "delavski prijatelji" iz političnih uradov. Podjetniki se ne brigajo mnogo za take demonstracije. V njih ni groženj, ne definitivnih akcij. Vrše se v znamenju patriotizma in v kritiziranju profitarjev. Ko bi to delavstvo nastopilo dne 1. maja, če bi stalo v svojem pohodu nebroj rdečih zastav, ako bi ta manifestacijskih shodih nastopilo mesto "delavskih prijateljev" socialisti, tedaj bi nastal resničen strah v taboru izkoriščevalcev. Ameriško unijsko delavstvo je nastalo na svojem potu. Programa nima, takega programa, ki bi poleg točk o povišanju plač in kraješanju delavniku govoril tudi o večjih ciljih. Ampak to bi bil socializem in tega nas bog varuj. Ali — tudi tu se spreminjajo stvari. Situacija ni obupna, ker ne more biti. Ameriško delavstvo MORA spregledati, kajti kapitalizem sam ga v to navaja in nenamenoma prisiljuje.

Ko so tisoči delavcev paradirali po čikaških ulicah v protest proti gonji kapitalistov zoper unijske delavnice, se je v Clevelandu otvorila konvencija socialistične stranke. Ako bi se ob istem času, ko je pričela zborovati ta konvencija, vršile po vseh ameriških industrijalnih mestih delavske manifestacije — par milijonov članstva socialistične stranke — tedaj bi boj unijskega delavstva proti kapitalistom ne bil tako mil kakor je. Naprednejši del unijskega članstva se tega zaveda in to ga bo privedlo v vrste socialistične stranke, ki bo sposobna zaobrtni boj ameriškega proletarijata v druge toke.

* * *

Manjše, samostojne jeklarske korporacije se združujejo v eno, ker se konkurenca na jeklarskem trgu zopet pričinja. Armour, duša klavniškega trasta, mesarska podjetja še tesneje združuje. Železniške družbe se družijo. Mali trgovci in podjetniki propadajo, večji se združujejo in trusti postajajo mogočnejši vsled izpopolnjevanja v centraliziranju. Gompers in njegovim pristaši so slepi za zedinjevanja v podjetniškemu svetu, pa obsodijo vsak nasvet za reformiranje starega unijskega sistema v popolnejšega, kot boljševisko propagando. Njihovo obsojanje je razumljivo: z odpravo sedanjega unijskega sistema in ga nadomestiti z industrialnim unionizmom bi odpadli tudi Gompersi. Kdor zagovarja industrialni unionizem, mu predstavnik A. D. F. povedo, da hoče uničiti strokovne unije, kakor trdijo kapitalisti o socialistih, da hočejo zrušiti državo. Oboji so v pravem v svojih trditvah. Tisti, ki propagirajo industrialno formo delavske organizacije, s tem izpodkopavajo temelj sedanji formi unij. Tisti, ki propagirajo socializem, rušijo državo, slonečo na načelu privatne lastnine.

* * *

Angleško delavstvo je izdalo na mednarodni proletarijat poziv, naj bojkotira Japonsko, dokler ne preneha z morijo po Sibiriji, kjer mikadove čete varujejo "civilizacijo" pred boljševisko nevarnostjo. V Sibiriji so bogastva, ki diše japonskega kapitalizmu. Prilastiti si jih hoče in pri tem ropu pada stotine ruskih delavcev in kmetov, vsa bogata Sibirija pa je izročena beži in ekonomskemu kaosu vsled japonskega vmešavanja. Delavstvo je skušalo enkrat prej z mednarodnim bojkotiranjem ogrskega belega terorja. Bojkot ni uspel, ker proletarijat še ni sposoben afektivno rabiti to orožje. Najslabše se je takrat obnesel proletarijat Jugoslavije, dasiravno je bil skoro ves v komunističnemu taboru. Naziv "komunist" ali "socialist" še ne spremeni ničesar v glavi. To se je pokazalo na Ogrskem, v Jugoslaviji, na Bavarskem in v Romuniji, pa tudi v Zedinjenih državah. Dobro je, da delavstvo skuša izvajati take akcije v mednarodnem obsegu, toda danes kapitalizmu še niso nevarne.

* * *

Amsterdamska internacionala strokovnih unij, broječa nad 24,000,000 članov, se je na svojem kongresu, ki zboruje sedaj v Rimu, izrekla za mednarodno nastopanje delavstva proti vojni, militarizmu in imperializmu. Na kongresu v Rimu so većinom socialisti. Amsterdamska Internacionala se zdi našemu Gompersu preradikalna, v Moskvi pa so en čas trdili, da je preveč reakcionarna. Sedaj počasi spreminjajo svoje mnenje, ker prehajajo od iluzij k spoznavanjem stvari. kot so, ne kot bi morale biti. V amsterdamski Internacionali je združen razum ruskega skoro ves svetovni proletarijat, organiziran na industrialnem polju. 25,000,000 delavcev je sila, ki danes še ni prišla do popolne veljave. V teh milijonih so zapopadene mase, in

v teh večina še ne misli dovolj. Zato so vojne mogoče. Socializem ima sovražnika v kapitalizmu, kar je logično. Družabni red, kateremu socializem izpodkopa tla, ne more biti njegov prijatelj. Toda socializem ima največjega sovražnika v ignoranci med ljudstvom. Nevednost je najmogočnejši zaveznik kapitalizma. Socializem ima z njo mnogo hujši boj, kakor s kapiatlizmom samim kot takim, kajti nevednost je vedno v prvih vrstah na razrednem bojišču in z njo se tepejo socialistični učitelji. Ignorantno delavstvo je ovira na pohodu socializma. Z merilom odpravljanja ignorance med masami potom socialistične vzgoje se veča moč socialističnega proletarijata.

Nekaj ameriških zanimivosti.

V Zedinjenih državah je okoli dvanajst milijonov telefonov. Na vsakih devet oseb pride en telefon. V Rimu imata izmed vsakih sto oseb komaj dve osebi telefon. V mestu New York je več telefonov, kakor v vsi Italiji.

V Moskvi imajo izmed vsakih sto tri osebe telefon, v Parizu tri, v Varšavi 4, na Dunaju 3, v Madridu pa ena oseba izmed vsakih sto.

Tekom zadnjih 20 let se je v Zedinjenih državah pretvorilo 1,250,000 milijonov akrov pustinj v rodovito zemljo potom irigacije (umetnega namakanja).

Prebivalstvo Zedinjenih držav znaša eno šestino celokupnega svetovnega prebivalstva, in površina Zedinjenih držav pa eno sedmino celokupne svetovne površine. Tehnika v nobeni deželi ni tako razvita kakor v Zedinjenih državah in kapitalizem nobene dežele ni v proizvodnji sposobnejši od ameriškega. Dasi niso Zedinjene države po naravnih bogastvih proporočno najbogatejša dežela, jih vendar po temu merilu spravljajo na površje več, kakor katerakoli dežela, vzeto po proporcionalnem merilu. Enako je z industrijskimi obrati.

Od vse svetovne produkcije prispevajo Zedinjene države:

60 odstotkov bakra; 40 odstotkov svinca; 50 odstotkov cinka; 60 odstotkov alumunija; 60 odstotkov mineralnega olja; 85 odstotkov avtomobilov; 60 odstotkov bombaža; 40 odstotkov srebra; 52 odstotkov premoga; 40 odstotkov železa in jekla; 20 odstotkov zlata; (kar ga producirajo druge dežele, ga pa dobi Amerika potom trgovine); 25 odstotkov pšenice. Tu so navedeni le nekateri glavni produkti.

Mesna industrija je razvita v Ameriki kakor v nobeni drugi deželi. V drugih deželah sploh ne vedo, kaj je mesna industrija, ker se mesnice večinoma obratujejo po staremu sistemu. Tu imamo velikanske tovarne za oblačila in obuvala, velikanske pekarnice itd. Ker je kapitalizem tako razvit, živi ameriško delavstvo proporočno v boljših življenjskih razmerah kakor delavstvo evropskih dežel. Kadar preidemo iz družbe profitarstva, iz sistema proizvodnje za profit v socialistično družbo, bo imelo delavstvo te dežele vse ugodnosti, ki jih more nuditi življenje.

Kapitalist izkorišča delavca kot podjetnik. Proti temu postavlja delavstvo svojo strokovno organizacijo. Kapitalistična družba zatira delavstvo s pomočjo države; kajti država je kapitalistična organizacija. Zoper politično zatiranje postavlja delavstvo svojo politično organizacijo.

Prvi majnik 1922 in delavstvo.

Referat sodr. Frank Petricha na prvomajski slavnosti soc. kluba št. 27 J. S. Z., v Clevelandu, O.

Letočni prvi majnik obhaja svetovno delavstvo v posebno žalostnih razmerah. Obhaja ga v znamenju velikanske, brezposelnosti, poojstrene s kapitalistično reakcijo, ki se izraža na tem kontinentu v uničenju injnjskega gibanja, trganju plač, podaljševanju delovnih ur in sedaj v premogarskem štrajku, ki zavema vse večje in večje dimenzije.

V Evropi spremlja delavstvo velika mizerija, ki je nastala kot posledica svetovne vojne.

Če se ozremo v Evropo, vidimo, kako se drug nacionalni šovinizem, izrazujoč se v kapitalistični rekonstrukciji — rekonstrukciji, ki nosi seboj vse znake nasprotujočih si interesov in ogroževanja svetovnega miru. Zlasti je to resnica pri takorvalih zmagovalcih. Namesto da bi pustili podrtijo, ki je nastala izza svetovne vojne in upeljali nov gospodarski sistem, temelječ na sodelovanju vseh narodov, zmagovalcev in premaganih, kar bi pomenilo brisanje vseh vojnih dolgov, kakor je to pokazala sovjetska Rusija ob priliki rapalske pogodbe z Nemčijo, in ustanoviti nove denarne valute, ki naj bi temeljila na podlagi blagovne produkcije in izmenjave, elastično za razmere, ki nastajajo od časa do časa vsled prirodnih nihanj, hodijo diplomatje raznih imperialističnih vlad po stari poti popravljanja in gospodarskih nasprotnostev, to je, da mora poravnati škodo, za katero so bili odgovorni pravzaprav vsi enako le ena stran, ne pa vsi skupaj.

Iz držanja teh diplomatov se vidi, da se iz njih vne krojne niso ničesar naučili.

Kratek pregled njihovega gospodarstva nam pove, kakšno je in kako nesmiselno je pričakovati, da se sedanji gospodarji popravijo, če se za njegovo popravilo ne zavzame delavstvo, ki je najbolj prizadeto.

Ne glede na to, kakšni zaključki bodo storjeni v Genovi, kjer je prišel pri gospodarski rekonstrukciji Evrope in vsega sveta prvič vpoštev glas delavske publike, to je Rusije, stoje splošne razmere nekako takole:

Nemčija in Avstrija sta bankrotni; balkanske in rdeče države za vrat ohola francoska politika in pomikanje kapitala; Italiji manjka vseh vitalnih pogojev za življenje in je odvisna od Anglije; Rusija je na svojem ogromnemu naravnemu bogastvu paralizirana, ker ji kapitalistične vlade niso hotele pomagati, da si organizira industrijo, da obdela polja in napolni žitnice, ampak so ji delale na vseh koncih in krajih njih ovire in organizirale upade, da zrušijo sedanjo formo vlade; poleg tega je zavladala v Rusiji suša, ki je posledica je bila glad in boleznine vse vrste; Anglija stoji pred velikanskimi političnimi krizami ne le radi svojih indijskih kolonij, ampak radi svojih delovskih razmer doma; Francija, policaj Evrope, vodi svojo ogroževalno politiko, da izsili od Nemčije vso odškodnino in organizira v ta namen med manjšimi slovanskimi narodi intrige proti Nemčiji in proti Rusiji — intrige, ki so v marsičem podobne intrigam bivšega kajzerja. Držanje Francije izzove lahko na čas svetovno vojno, še večjo reakcijo kot je danes na pa svetovno revolucijo in še večji kaos kot je danes.

Evropski narodi bolj kot ameriški ječe pod nosnimi bremenami davkov. Vojna je stala okrog 300 milijard

ljudi dolarjev, in če začnemo računati od tega dolga obresti, se nam začne delati tema pred očmi. Ali se je spričo tega čuditi, da so poskočile cene življskim potrebščinam po nekaterih krajih na tisoče odstotkov?

Statistika, ki jo je pred časom izdal biro Lige narodov, kaže, da so bile cene življskim potrebščinam v Zedinjenih državah zadnje poletje za 50 odstotkov višje kot pa leta 1914; v Angliji za 110 odstotkov višje; v Franciji za 250 odstotkov višje; v Avstriji za 1.000 odstotkov višje; v Nemčiji za 1.300 odstotkov višje; na Poljskem za 29.000 odstotkov višje kot pa v mesecu, ko je izbruhnila svetovna vojna. Žal, da ni kaj statistike, ki bi kazala, kako stoji s temi porastmi cen za življske potrebščine Jugoslavija.

Statistika o brezposelnosti, ki sicer ni popolna, kaže, da je danes v Zedinjenih državah še vedno okrog 5 milijonov ljudi brez dela — kar pomeni 22 odstotkov brezposelnih; v Angliji imajo v primeri z letom 1913 14 odstotkov brezposelnih; na Holandskem 8 odstotkov; v Belgiji 12 odstotkov in na Švedskem 17 odstotkov.

Brezposelnost v tem času zavzema mednarodni obseg, vsled česar en sam narod ne more rešiti tega vprašanja brez sporazuma z drugimi narodi. Ali bo to vprašanje rešila Genova? In če ga bo, kako ga bo? Nemčija je danes edina dežela v kateri se dela — dela na vse pretege za zaveznike, da odplačuje vojni dolg, kar pa po drugi strani povzroča le še večjo brezposelnost v zavezniških deželah. Pa tudi v Nemčiji se oglašajo zadnje čase brezposelnost, ker ni pravega prometa s surovinami.

V teku vojne so kapitalisti in njihovi posnemalci trabili, kolikor se je dalo. Posledica tega grabeštva je bila, da smo dobili v Ameriki okrog 25.000 novih milijonarjev. Toda kaj je nastalo po vojni? Statistika kaže, da so prišli kmalu za sklenjenim mirom slabi časi in bankroti so od tedaj na dnevnem redu. Bankroti so se dogajali sicer tudi pred vojno; bankroti in properteta sta v kapitalistični družbi nerazdružljiva pojma, ker je podjetništvo zgrajeno na loteriji — toda število sedanjih bankrotov raste izven proporcije, ki smo jo poznali pred vojno. Meseca januarja 1915 je bilo v Zedinjenih državah 2793 bankrotov napram 244 v mesecu decembru istega leta; meseca januarja 1920 je bilo 1.895 bankrotov, in meseca januarja 1922 2.848 bankrotov.

Leta 1921 je bilo v Zedinjenih državah 17.208 bankrotov, med tem ko se ceni, da jih bo letos nad 20.000. To so vsekakor očitni znaki slabih časov.

Toda slabi časi, ki zadenejo najprej delavske sloje, ne pomenijo slabe čase za kapitalistični razred. Veliki kapital mora nositi obresti in dividende, če ne in sedanje produkcije, ki je majhna, pa na račun tude, ki pride pozneje. V tem si znajo kapitalisti pomagati, saj je finančni trg v njihovih rokah. Prva pomoč pride tega je v tem, da začno postavljati svoja podjetja v inozemstvu. Ameriški kapitalisti so po vojni ustanovili že razna podjetja v Evropi in v Aziji. Interesi in dividende ne smejo izostati; kar izostaja, je delavčev zaslužek in s tem njegovo življenje. Kapitalistični razred pa računa tudi z generacijami, ki jih le ni tukaj, samo da ni prikrajšan v svojih dividendah. In grabeštva, ki jih je izvršil ameriški kapitalizem pred 75. leti, morajo trpeti današnji ljudje. Pri tem se lahko spomnimo na železnice.

Samo nekaj primere, da vidimo, kako so rastle v zadnjih letih dividende:

Leta 1915	\$155,000,000
Leta 1916	\$199,000,000

Leta 1917	\$266,000,000
Leta 1920	\$285,000,000
Leta 1921	\$291,000,000

Sedanja doba je doba praznenja žepov malih obrtnikov ali tistih slojev, ki so si v dolgih letih trdega dela prihranili nekaj centov. Srednja in najnižja strata delavskega razreda pa je že izčrpana in zadolžena. Zlasti je to resnica, kjer živi industrialni proletariat. Da morajo biti vsled tega prizadete tudi naše male kmetije ob mestih, se razume samo ob sebi.

Pred svetovno vojno je vladala zlata valuta. Pravzaprav je ta valuta še danes v veljavi, ampak le po imenu. Vojna je zlato valuto takorekoč uničila.

Zlata valuta se je temeljila na 17 milijard 765 milijonov zlata, ki je na svetu. Res je, da je zlata valuta namenjena v prvi vrsti za mednarodno trgovino, toda kako naj pokriva ta valuta danes denar, ki je v cirkulaciji po vsem svetu, kdo ve v kolikih milijardah? Leta 1918 je bilo denarja in vrednostnih papirjev v cirkulaciji po vsem svetu nekaj nad 80 milijard dolarjev in od tedaj so se te milijarde ogromno pomnožile. In če začnemo računati sedaj samo z obrestmi od milijard dolgov, in obresti od obresti tega dolga, zaidemo takoj v vrtnec računstva, iz katerega ni izhoda. Največji finančniki in računarji sveta ne morejo priti tem številkam do dna, kaj šele da bi uredili balanciranje.

Tako je kapitalistično gospodarstvo.

Ali more tako gospodarstvo rešiti svet popolnega poloma in propadanja? Diplomatske kapitalističnih držav pravijo, da je rešitev gospodarskega vprašanja po svetu mogoča, če se zasužnji poražence, ali sigurni niti sami niso, da je to res mogoče.

Zakaj navajam vse to? Zato, da se vidi, kam vodi tako gospodarstvo; da se ve, kakšen je v temelju sedanji sistem, ki ga nekateri tako hvalijo in povzdigujejo, in da delavstvo spozna, kaj ima od njega pričakovati, če se ne zgane in ne vzame družabne vajeti v roke, da ga izpremeni iz temelja.

So ljudje, ki ne verjamejo nobenemu drugemu argumentu kakor številkam. Če pride prednje kak socialistični agitator, pravijo, da nasprotuje temu sistemu le radi tega, kar je slabič ali pa rojen demagog. Zato naj govore večasih številke, ki ne poznajo demagoštva.

Pa bo kdo dejal: Well, prav je, da se kritizira sedanje kapitalistično gospodarstvo, toda ali bo socialistično gospodarstvo drugačno, ali bo boljše?

Na to vprašanje je treba odgovoriti, da bo drugačno in da bo boljše. Bolje bo zato, ker bo s temelja drugačno kot je sedanje. Kapitalistično gospodarstvo temelji vseskozi na privatnemu lastništvu produktivnih sredstev, to se pravi na privatnem lastništvu tovarn, rudnikov, železnic itd., za profit, kar ima za posledico medsebojno tekmo v narodnem in medn. oziru, s čimer so zvezane vojne in gospolarsko zasužnjevanje tistih, ki producirajo; socialistično gospodarstvo bo temeljilo na kolektivnemu lastništvu proizvodjalnih sredstev, kar pomeni odprava profita in uvedbo blagostanja za vse, ki bodo producirali; tekme za domače in tuje trge bodo odpadle, in delavci kakor narodi po vsem svetu si bodo medsebojno pomagali, namesto da bi se črtili, kakor je to danes. To so novi nazori o gospodarstvu družbe.

Seveda je treba ljudi za nazore o kolektivnemu lastništvu šele pridobiti in jih vzgajati, da bodo razumeli, kaj tako lastništvo za poedinca, za družino in za ves svet pomeni; kajti dati tak nov sistem od zgoraj, ni mogoče. Pa tudi če bi bilo kaj takega mogoče, ne bi bilo priporočljivo, ker kar se komu danes da, se mu jutri lahko zopet vzame. Ljudstvo si mora tak si-

stem gospodarstva izvojevati potom orožja, ki je tukaj — to je potom politične in gospodarske organizacije delavskega razreda. Delavstvo ima politično moč, žal, da jo do danes še ni bilo zmožno porabiti za se, ampak jo je dajalo svojim nasprotnikom — tistim, ki povzročajo svet bankrotnim, vzlic temu, da je delavstvo produciralo vsega dovolj.

Nov sistem gospodarstva ne more biti nič drugega kot socializem. Socializem zahteva demokracijo v najširšem pomenu besede bodisi v upravljanju industrije, v izobrazbi ali drugih panogah človeške aktivnosti. Za to se socialisti po vsem svetu prizadevajo seznaniti ljudstvo z novim sistemom gospodarstva in ga na ta način popularizirati do največje mere. Žal, da smo s temi nazori v Ameriki še tako daleč za drugimi narodi, vzlic temu, da je kapitalizem tukaj dovršenejši kakor kje drugje.

V Avstriji, v Nemčiji, v Belgiji, Italiji, Švici, na Norveškem, Švedskem, Danskem, v Jugoslaviji in po vseh krajih, kjer je kaj kapitalizma, se je delavstvo povzpelo politično, gospodarsko in kulturno precej visoko, in čim se gospodarske razmere vsled prizadevanja sovjetske Rusije izboljšajo, bojovne fronte združijo, je pričakovati, da pridejo vsepovsod na vlado socialisti, katerih zadača bo ustvariti Zedinjene države Evrope, ki bodo potem politično merilo za vse ostale dele kulturnega sveta.

Na ta način smemo upati, da pride Socializem v Ameriko kakor moda klobukov iz Londona ali iz Pariza. Ali to še dolgo ne pomeni, da se Amerikancem ne bo treba učiti socializma; kajti če bodo hoteli živeti s kulturnimi narodi in biti deležni njihovega napredka, se ga bodo morali učiti, kakor so se morali učiti drugih iznajdb, ki so prišle iz Evrope.

Toda naj se zgodi glede tega v Evropi karkoli, naša dolžnost tukaj nas veže, da pripravljamo temelj zanj; da gradimo našo politično in gospodarsko organizacijo, kjerkoli žive naši delavci, da navajamo ogromne delavske mase na socialistično misel, ki objemlje danes svet; da jo urimo v vprašanjih, ki se tičejo bodoče človeške družbe, ki pride in ki je neizogibna.

V tem duhu se danes pridružujemo tudi tu zbrani slovenski, odnosno jugoslovanski delavci svefovnomu delavstvu, ki obhaja v teh težkih časih svoj praznik prvi majnik, s klicem Karla Marksa: "Delavci vseh dežel združite se! Vi ne izgubite s temu nič drugo kakor okove, pridobite pa lahko ves svet!"

Živel Prvi Majnik!

Štrajk farmarjev v Argentini.

V Argentini grozi okoli 30 tisoč farmarjev, ki imajo najemne farme, s stavko. Najemnina je zelo visoka in od naporega dela nimajo ti najemniki ničesar drugega kakor hrano. Kar ne vzamejo posestniki zemljišč, vzamejo še prekupčevalci. Poleg vsega so cene pridelkom padle, najemnina pa je vedno enaka.

Sistem najemnih kmetij je razvit tudi v nekaterih krajih Zedinjenih držav, toda ne v tako velikem obsegu kakor v Argentini. Argentinska vlada skuša izravnati spor, toda ima težave, kakor vsaka vlada, kadar se križajo interesi izkoriščevalcev in izkoriščanih. Iz takih situacij je le ena pot: Razlastitev veleposestev in razdelitev zemlje med male kmete, v tem slučaju med najemnike, ali pa socializacija zemljišč. Argentinska vlada, taka kakor je sedaj, še ne bo šla tako daleč.

V rdečem Irkutsku l. 1920.

Mike Ratoushnik.

Pri svojem poslu v zadevah prostovoljcev 1. goslovanskega polka, ki so padli v boljševisko bitko, nisem imel priliko videti v glavnih obrisih bitke, ljenje sovjetske Rusije. V naslednjem hočem opisati splošne utise, ki jih je napravila name rdeča pralica Angare.

Sovjetska armada.

V regularni sovjetski armadi vlada red in disciplina. Neizpolnjevanje ukazov in tatvina se kaznuje s smrtjo, pijanost z večmesečno ječo, razni drugi prostopki se kaznujejo z večjimi ali manjšimi kazni. V Irkutsku sem nekolikokrat videl nalepljena obvestila: "Ta in ta je bil danes radi tatvine ustreljen". Posledica je bila, da so tatvine prenehale, ker je bilo riskiranje preveliko. Na ulicah ni bilo videti pijanih *tovarišev* tako pogosto ko preje. "Viborno načelo" v sovjetski armadi že davno ne priznava. To pa ne pomeni, ker so vojaki izbirali za poveljnike le take, ki so mnogo kričali, neglede, kako je bilo njihovo resnično mišljenje in neglede na njihove sposobnosti. Decembra 1920 sem gledal sprejem regularne vojske v *vojnega gorodka* (vojaškega tabora) je korakal v mesto preko Angare polk za polkom. Vojaki so korakali v ravnih vrstah in v pravilnem koraku, na čelu je bil v večini častniki iz prejšnje ruske armade, mnogi so med njih v znanih oficirskih plaščih nedavne prošlosti — istotako, kot da bi gledal vojaško paradno leto 1916. Uniforme vojakov so bile različne. Nekateri so imeli francoske plašče, drugi ruske, tretji imajo kožuhe, ta ima "pime" (*volnene škornje*), drugi imajo panke, tretji škornje.

Edino, kar je bilo na vseh enako, je bila rdeča zvezda, znak sovjetskega vojaka, našit na levem ramenu pod kometom. Pod zvezdo imajo našite rdeče kvadratke, označujoče čin: načelnik čete, bataljona, polka, brigade itd. Verno pravoslavno prebivalstvo, kakor tudi mnogi vojaki pravoslavne veroizpovedi v rdeči armadi, niso bili ravno zadovoljni z znakom rdeče zvezde, češ, da je preveč podobna simbolu židovske vere. Med ljudstvom je še mnogo pobožnosti in vraževerstva in tako je razumljivo, da sprejemajo nove naredbe, znake itd., z nekako sumnjivo, da so morda proti veri.

Taka je zunanja slika rdeče armade. Kakšna je njena notranja stran? Navidezno je v njej red, nastanjen za komunizem in volja za boj. Toda idej se ni v ruski sovjetski armadi ne more vlivati skozi kak to rimberški lijak. Komunističnim idejam niso vsi tako pristopni kot bi kdo mislil, ki čita poročila le od ene strani. V Rusiji, v kolikor sem mogel izpredvideti, imajo v tem oziru velike težave. Od kraja je vojaštvo nastalo, da se bo izhajalo brez discipline, kakoršna je v navadi v armadah. Povprečen vojak vsake evropske armade sovraži častnike. V Rusiji je razlika sedaj v tem, da so častniki v veliki večini še iz prejšnje ruske armade, ker se ni moglo v kratkem času od prostotata sem vzgojiti dovolj častnikov nove šole. Zato nad moštvo in nad častniki vpeljana zelo stroga kontrola. Disciplina je uvedena pod kaznijo; in v pravi, kršilce discipline se strogo kaznuje. Pri tem se izvaja enako pravilo za prostake in častnike. Razlika med vojakom in častnikom ni sedaj nič manjša kakor je bila v stari ruski armadi. Vojak se ne sme in ne sme obračati k častniku za prijateljski svet.

morajo izpolnjevati ukaze svojih predpostavljene; drugačnega razmerja med vojakom in častnikom, sovjetski armadi ni.

V začetku formiranja rdeče garde je bilo nekoliko drugače. Vojak ni čutil potrebe ubogati svoje častnike, ker je smatral, da so v novi Rusiji družabno vsi enaki. Ker je vsled tega trpela disciplina, so se uvedle stare vojaške tradicije tudi v sovjetsko armado. Glavni naslov v armadi za vse je "tovariš" in v tem je nekaj razlike od prejšnjih časov, ko so bili eni gosposke, drugi še večji gosposke in vojaki pa ničle, naraven človeški material. Zakon nove Rusije je te družabne razlike odpravil.

Jedro sovjetske armade tvorijo idejni komunisti (ljudje, ki že dalj časa pripadajo komunistični stranki in so preizkušeni.) Ti nadzorujejo aktivnosti vojske in častnikov in s svojo paznostjo varujejo armado, da se v nji ne zaleže kak kontrarevolucionarni duh. Oni imajo tudi večjo plačo in kajpada večje odgovornosti od ostalih. Ker so stvorjene na ta način ruske struje, je s tem ustvarjen najboljši pogoj za izboljšanje špijonaže in vsaka iskrenost in kolegijalnost je med moštvom izključena. H komunistom pripada tudi precej častnikov, ki so bili oficirji že v carski armadi, pa so se pozneje pridružili rdeči armadi. Le nekateri izmed teh ima res idejno komunistično prepričanje. Novi armadi so se pridružili, ker je oficirska služba edini posel, katerega so se učili in so na sposobni opravljati. Drugič, ta posel jih veseli; vojsko je zopet prisiljeno respektirati častnike in tako se ni za slednje mnogo spremenilo. H komunistom so pristopili največ raditega, da imajo družabno ložje stališče. Toda idejni komunisti jim ne zaupajo mnogo in tako so v armadah posebni komiteji, ki pazijo, kakor že omenjeno, na aktivnosti vseh častnikov.

Pri prihodu regularne armade v Irkutsk je bilo mesto bogato okrašeno; načrte za dekoriranje so napravili nemški in ogrski umetniki, dela pa so izvršili kapeljevski ujetniki. Sprejem regularne armade je bil od strani prebivalstva nepričakovano hladen. Ulice so bile sicer polne občinstva, ki je z radovednostjo opazovalo rdečo vojsko, nekako tako, kakor opazuje občinstvo cirkuške parade — drugače pa je bila tišina posajena le z zvoki vojaških godb. Kljub ukazu revolucionarnega komiteja hišnim posestnikom, da morajo za to priliko ozaljšati svoje hiše z rdečimi zastavami, se niso hoteli vsi pokoriti povelju. Na privatnih poslopijih je bilo videti le malo zastav, javna poslopja pa so bila bogato dekorirana.

Razmerje med regularno armado in lokalno garnizijo je bilo precej napeto. Regularne čete stoje v obeh centralne uprave mnogo višje kakor lokalne vojaške formacije. V Irkutsku je bilo takoj prvi dan po prihodu regularne vojske ustreljenih osem vojakov lokalne posadke. "Če bi bilo po moje, — mi je dejal neki višji poveljnik — bi morali postreljati polovico izjavne posadke."

Od časa, ko sem odšel iz Sibirije, oziroma iz Rusije, se je precej spremenilo. Sovjetska armada je postala zopet vojaška sila, ki je po številu prva v Evropi in na svetu sploh, po izvežbanju in vojaških sposobnostih pa je takoj za francosko armado, po izrekih vojaških strokovnjakov. Vežba se jo po istih metodah kakor vsako drugo armado s to razliko, da imajo častniki nalog postopati z moštvom bolj človeško. Disciplina pa je stroga kakor v vsaki drugi armadi.

Sovjetski uradi.

Kakor v vsaki deželi, v kateri je vladala birokracija, je bilo tudi rusko uradništvo za časa carskega re-

žima naduto, počasno in nesposobno ter korumpirano. Pod sovjetskim režimom se je to zelo spremenilo. Tistega dilentantizma, kakoršnega smo poznali še leta 1918, ni v ruskih uradih več. Vljudnosti je mnogo več, dasi je ostalo v uradih vendarle še precej starega birokratičnega duha, ker je v številnih uradih še vse polno starih uradnikov s svojo staro psihologijo.

Propaganda, direktirana iz Moskve, gre za tem, da ustvari med ljudstvom zaupanje v sovjetske urade, in da napravi uradnike prijazne ljudstvu. Moskva s svojimi centralnimi sovjetskimi uradi daje ukaze in izdaja zakone, krajevne oblasti pa so pozvane, da jih izvajajo.

Poslovanje v ruskih uradih je mnogo počasneje kakor n. pr. v ameriških, kar je ostanek hibe iz prejšnjega sistema. Med novimi uradniki je sedaj že mnogo takih, ki so živeli preje v Ameriki, pa hočejo ameriški način poslovanja, ki je mnogo popolnejši od ruskega, upeljati v ruski uradniški aparat.

V Rusiji se veliko eksperimentira, kar je razumljivo. Stari sistem je odpravljen, novi pa se šele ustvarja po podlagi izkušenj. Tako raste in se razvija nova Rusija.

Če bi kapitalisti toliko zaupali svojim duševnim sposobnostim, svoji spretnosti, iznajdljivosti in uspešnosti, kolikor se bahajo s temi lastnostmi, se jim ne bi bilo treba nič bati socializma. S takimi prednostmi bi tudi v socialistični družbi lahko živeli kakor v raj.

TONE SELIŠKAR:

Trbovlje.

Iz zbirke "Trbovlje".

V zraku nad ozko dolino sajasti trak . . .
Črnkast, razvlečen od kraja do kraja,
vijoč se ko gibki rep dolgega zmaja:
Na kosme snežene pozimi se kuje,
poleti se solnčnega dežja sramuje,
dokler ne zakrije ga blaženi mrak.

Pod njim je stotero težkih in strašnih življenj
v blatnati zemlji, pod črnim obokom
kruh sečejo sebi in lačnim otrokom,
ki vekajo v dolgih barakah lesenih
pri materah svojih obrazov vodenih . . .
V jami sta oče in sin, v separaciji hči —
na postelji žena sedmo trpljenje rodi . . .

Kadar zatuli fabriška sirena,
da se razleze tuljenje ko sluzasti jok
od hiše do hiše, se strga iz src stoteri stok:
Na delo . . .
Hiše, barake in bajte izmečejo iz sebe
v jame, v tovarne, med stroje rohneče
mlada in stara telesa — še žene noseče . . .

Na sredi golega griča se zemlja odpira,
grobnica strašna življenja požira.

Spala je žena . . . Po polnoči se je zganila,
krvava slutnja jo je v srce poljubila.

Zjutraj so štirji prinesli krvavo telo
pred njo . . .

ANTON ČEHOV:

DUEL.

Za "Proletarca" poslovenil Jože Vidmar.

(Nadaljevanje.)

— Ne razumem vašega tona . . . — je zamrmral Lajevski; prevzelo ga je tako čustvo, kakor da bi bil šele sedaj spoznal, da ga zoolog sovraži, prezira in da se norčuje iz njega in da je zoolog njegov najhujši in najnespravljivejši sovražnik. — Prihranite si ta ton za koga drugega, — je dejal tiho; sovraštvo, ki mu je že tesnilo prsa in vrat, kakor včeraj smeh, mu je vzelo moč, da bi govoril glasneje.

Vstopil je Samojlenko brez suknje, poten in rdeč od kuhinjske sopare.

— A, ti si tukaj? — je dejal. — Pozdravljen, dragi. Si že kosil? Kar naravnost povej: si kosil?

— Aleksander Davidič, — je rekel Samojlenko vstajaje: — če sem se zatekel k tebi s kako intimno prošnjo, to še ni pomenilo, da sem ti s tem dal pravico, da smeš biti neskromen in da ti ni treba spoštovati tujih skrivnosti!

— Kaj praviš? — se je začudil Samojlenko.

— Če nimaš denarja, — je nadaljeval Lajevski s povzdignjenim glasom in je od razburjenja prestopal z ene noge na drugo: — tak ne daj, odbij me, toda zakaj pridigati po vseh ulicah, da je moj položaj obupen in tako dalje? Ne morem trpeti teh dobrih del in prijateljskih uslug, pri katerih se daje po kopejki, govori pa po rubljih. S svojimi dobrimi deli se lahko bahaš, kolikor hočeš, toda nihče ti ni dal pravice vlačiti moje skrivnosti na dan!

— Kakšne skrivnosti? — je vprašal Samojlenko, ki ni mogel razumeti in se je pričel jeziti. Če si se prišel kregati, lahko greš. Pa prideš pozneje!

Spomnil se je pravila, da prični šteti do sto, če se jeziš na bližnjega, pa se pomiriš; in pričel je hitro šteti.

— Prosim vas, da se ne brigade zame! — je nadaljeval Lajevski: — Ne zanimajte se zame. In kaj se koga tičeta moja oseba in moje življenje? Da, odpeljati se hočem! Da, dolgove delam, pijem, živim s tujo ženo, histeričen sem, prostak sem, nisem tako globokoumen, kot so nekateri drugi, toda kaj se to koga tiče? Spoštujte osebnost!

— Ti bratec, oprosti — je rekel Samojlenko, ko je preštel do petintrideset: — ampak . . .

— Spoštujte osebnost! — ga je prekinil Lajevski. — Ti večni pogovori na tuj račun, ohi ali ahi, neprestano zalezovanje, prisluškovanje, to prijateljsko sočutje . . . naj jih hudič vzame! Da mi denar na posodo in mi stavi pogoje kakor pobalinu! Tretirajo me, kakor hudič vedi koga! Ničesar nočem! — je kriknil Lajevski, se majal od razburjenja in se bal, da bi zopet ne dobil napada. — "Torej v soboto se ne odpeljem", mu je blisnilo v mislih. — Ničesar nočem! Samo prosim, da se me oprosti varušta. Nisem smrkovec, ne norec in prosim, da me osvobodite tega nadziranja!

Vstopil je dijakon. Ko je zagledal bledega Lajevskega, kako maha z rokama in govori svoj čudni govor na portret Voroncova, se je ustavil pri vratih kot pribit.

— Večno oprezovanje okrog moje duše, — je nadaljeval Lajevski, — žali v meni človeško dostojanstvo, in jaz prosim prostovoljne vohune, da jenjajo s svojim špijonstvom! Dosti!

— Kaj si . . . kaj ste rekli? — je vprašal Samojlenko, ki je preštel do sto; zalila ga je kri, stopil je Lajevskemu.

— Dosti! — je ponovil Lajevski sope in prikapo.

— Ruski zdravnik sem, plemič in državni svetnik — je rekel na široko Samojlenko. — Špijon nisem, kolikor koli bil in nikomur ne dovolim, da bi me žalil! — kriknil s hreščečim glasom in z akcentom na besedi. — Tiho!

Dijakon, ki še nikdar ni videl doktorja tako vličenega, napetega, s krvjo zaltega in strašnega, je zamašil usta, stekel v predsobo in se tam zahotelo. Kakor skozi meglo je videl Lajevski, kako je von-Koren vtaknil roke v žep in se ustavil v taki pozi, kakor da bi čakal, kaj bo naprej; ta mirna kretnja se je zdela Lajevskemu silno predzna in žaljiva.

— Izvolite vzeti vaše besede nazaj! — je kriknil Samojlenko.

Lajevski, ki že ni več vedel, kakšne besede je bil govoril, je odvrnil:

— Dajte mi mir! Ničesar nočem! Samo to hočem, da me pustite vi in nemški izrodki židov pri miru. Sicer bom ravnal drugače. Če ne, si bom sam lila zadoščenja!

— Sedaj je razumljivo, — je rekel von-Koren in stopil izza mize. — Gospod Lajevski se hoče pred tvojim hodom pozabavati z duelom. Jaz mu lahko preskrbim to veselje. Gospod Lajevski, sprejemem vaš izziv.

— Izziv? je spregovoril tiho Lajevski, sovražni motreč zoologovo zagorelo čelo in kodraste lase. Stopil je k njemu: — Izziv? Izvolite! Sovražim vas! Sovražim!

— Me zelo veseli. Jutri zgodaj zjutraj pri Kerbaaju, z vsemi podrobnostmi po vašem vkusu. Sedaj pa spravite.

— Sovražim! — je govoril Lajevski tiho in tedaj sopel. — Zdavnaj vas sovražim! Duel! Da!

— Spravi ga ven, Aleksander Davidič, če ne pojdem jaz, — je rekel von-Koren. — Ta človek me ne grizne.

— Mirni ton von-Korena je ohladil doktorja; nekako krat je prišel nekako k sebi, se spametoval, prijel Lajevskega z obema rokama za pas, ga odvedel stran od zoologa in mrmral z laskavim, od razburjenja državnim glasom:

— Prijatelja moja . . . dobra, imenitna . . . Popzila sta se, zdaj pa zadosti . . . zadosti . . . Prijatelja moja . . .

Ko je Lajevski zaslišal mehki, prijateljski glas, je začutil, da se je v njegovem življenju ravnokar izvrnil nekaj nenavadnega, pošastnega, kakor da je manjkalo, da bi ga bil povozil vlak; toliko da ni zabil, mahnil je z roko in stekel iz sobe.

"Občutiti na sebi tuje sovraštvo, se pokazati pred sovražnim človekom v tako silno žalostnem, zanikarnem vrednem, brezmočnem stanju, — moj Bog, kako je to težko! — je mislil nekoliko pozneje, ko je sedel v paviljonu in čutil ravnokar preizkušeno tuje sovraštvo kakor rjo po telesu. — Kako je to surova, moč Bog!"

Hladna voda s konjakom ga je obodril. Jasno mu je predstavil mirni, ponosni von-Korenov obraz, njegov včerajšnji pogled, preprogi podobno srajco, njegov glas, bele roke, in težko, strastno, gladno sovraštvo, ki mu je razburkalo v prsah in zahtevalo zadostitve. V mislih je podrl von-Korena na tla in ga jel tepati s nogami. Spominjal se je do najmanjših podrobnosti celega dogodka in se čudil, kako se je mogel dobiti

že smehljati praznemu človeku in se sploh brigati za znanje majhnih, popolnoma neznanih človečkov, ki živijo v tako brezpomembnem mestecu, katerega menda niti na karti ni in katerega v Peterburgu niti en dober človek ne pozna. Če bi se to mestoce naenkrat odprlo v zemljo ali če bi pogorelo, bi vest o tem v Rusiji prebrali z istim nezanimanjem, kakor naznanilo o tem, ki je naprodaj staro pohištvo. Če jutri von-Korena odide ali pa ga pustijo pri življenju — je vseeno, enako naključno in nezanimivo. Če bi ga ustrelil v nogo ali roko, ga rani, se potem ponorčeval iz njega, in takor se žuželka z odtrgano nogo izgubi v travi, tako naj se on s svojo nemo bolečino izgubi potem v tolpi nepomembnih ljudi, kot je on sam.

Lajevski je šel k Šeškovskemu, mu povedal o celi stvari in ga povabil za sekundanta; potem sta šla oba k načelniku poštno-telegrafnega urada, ga povabila za sekundanta in ostala pri njem na kosilu. Pri kosilu so se mnogo šalili in smejali. Lajevski je zbijal šale, češ, da skoro niti streljati ne zna in se je nazival kraljevski strellec in Viljem Tel.

Temu gospodu je treba pokazati . . . — je govoril. Po kosilu so sedli k kartam. Lajevski je igral, pil vino in premišljeval, da je duel sploh neumna in nemiselna stvar, ker vprašanja ne rešuje, temveč je le bolj zaplete, toda da včasih ne gre brez njega. Na primer v tem slučaju: kaj naj von-Korena toži! In duel, ki ga čaka, je tudi še zaradi tega dober, ker mu po njem se bo več mogoče ostati v mestu. Opijanil se je nekoliko, se raztresel s kartami in se dobro počutil.

Toda, ko je zašlo solnce in je postalo temno, ga je obvladal nemir. To ni bil strah pred smrtjo, kajti doktor je kosil in igral karte, je bil bogve zakaj prepričan, da se dvoboj konča brez vsega; to je bil strah pred nečem nezanimim, kar se mora zgoditi jutri zjutraj prvič v njegovem življenju, in strah pred nastopajočo smrtjo . . . Vedel je, da bo noč dolga, brez spanja in da bo treba premišljevati ne samo o von-Korenu in njegovem sovraštvu, temveč tudi o tisti gori laži, ki jo bo moral prehoditi, in katere ne more in ne zna obiti. Bilo je tako, kakor da bi bil nenadoma zbolel; naenkrat je izgubil vsako zanimanje za karte in ljudi, postal je nemiren in je jel prositi, naj ga puste domov. Hotelo se mu je hitro leči v posteljo, obležati nepremično in pripraviti svoje misli na noč. Šeškovski in poštni uradnik sta ga spremila in se potem odpravila k von-Korenu, da bi se pogovorila glede dvoboja.

Prav pri svojem stanovanju je Lajevski srečal Ačmianova. Fant je sopel in je bil razburjen.

— Jaz vas pa iščem, Ivan Andrejič! — je rekel. — Prosim vas, pojdite hitro.

— Kam?

— Nek neznan gospod vas želi videti. Nekaj zelo važnega ima za vas. Zelo vas prosi, da gotovo pridete na trenutek. O nečem se mora pogovoriti z vami . . . Zanj pomeni to ravno toliko kot življenje ali pa smrt . . .

Od razburjenja je spregovoril Ačmianov te besede v silnim armenškim akcentom, tako da ni izgovoril "življenje" temveč "živenjenje."

— Kdo pa je to? — je vprašal Lajevski.

— Prosil je, naj ne povem njegovega imena.

— Recite mu, da sem zaposlen. Jutri če želi . . .

— Nemogoče! — se je prestrašil Ačmianov. — Hoče vam povedati nekaj silno važnega za vas . . . silno važnega! Če ne greste, se zgodi nesreča.

— Čudno . . . — je zamrmral Lajevski, ki ni razumel, zakaj je Ačmianov tako razburjen in kakšne skrivnosti morejo eksistirati v dolgočasnem, nikomur po-

trebnem mestecu. — Čudno, — je dejal zamišljeno. — Sicer pa pojdiva. Vseeno.

Ačmianov je hitro stopil naprej, on pa za njim. Zavila sta po cesti, potem po ulici.

— Kako je to dolgočasno, — je rekel Lajevski.

— Takoj, takoj . . . Blizu je.

Pri starem nasipu sta šla po ozki stezki med dvema ograjenimi stavbiščiči, potem sta krenila na nekako veliko dvorišče in se namenila k majhni hišici . . .

— To je Mjuridova hiša, ali kaj? — je vprašal Lajevski.

— Da.

— Zakaj pa greva po dvoriščičih, ne razumem? Saj bi šli lahko po cesti. Tam je vendar bližje . . .

— Dobro, dobro . . .

Lajevskemu se je zdelo tudi to čudno, da ga je Ačmianov pripeljal k zadnjim vratom in mu pomahal z roko, kakor da bi mu hotel reči, naj gre tišje in da naj molči.

— Sem, sem . . . — je rekel Ačmianov, ko je previdno odprl vrata in po prstih stopil v vežo. Tišje, tišje, vas prosim . . . Če ne, vas zaslišijo.

Prisluhnil je, težko vzdihnil in šepetaje rekel:

— Odprta tale vrata in vstopite . . . Ne bojte se.

Začuden je Lajevski odprl vrata in vstopil v sobo z nizkim stropom in zagrnenimi okni. Na mizi je stala sveča.

— Kaj bi rad? — je vprašal nekdo v sosedni sobi, — ali si ti Njuridka?

Lajevski je krenil v to sobo in zagledal Kirilina, poleg njega pa Nadeždo Fjodorovno.

Ni slišal, kaj mu je bilo rečeno, ter je stopil nazaj; kako je prišel na cesto, ni opazil. Ko je šel domov, je nerodno mahal z desnico in si je pozorno gledal pod noge, da bi hodil po gladkem. Doma, v kabinetu, je hodil iz kota v kot, pri tem si je mel roke in oglati skomigal z rameni in vratom, kakor da sta mu suknjič in srajca pretesna. Potem je prižgal svečo in sedel za mizo.

XVI.

— Humanistične vede, o katerih govorite, bodo šele tedaj zadoščale človeško misel, kadar se bodo v svojem gibanju srečala z eksaktnimi vedami, da bodo hodile v eni vrsti z njimi. Kje se bodo srečale, ali pod mikroskopom, ali v monologih novega Hamleta, ali v novi religiji, ne vem, toda mislim, da bo prej zemljo pokrila ledena skorja, predno se to zgodi. Najbolj trden in trdoživ izmed vseh humanističnih ved je nauk Kristov, toda pogledajte, kako ljudje celo ta nauk različno razumejo! Eni uče, naj ljubimo vse bližnje, in delajo pri tem izjeme za soldate, zločince in blazne: za prve dovoljujejo, da se jih sme pobijati v vojski, za druge, da se jih sme izolirati ali kaznovati, tretjim pa prepovedujejo zakon. Drugi tolmači uče, naj ljubimo vse bližnje brez izjeme, ne glede na pluse in minuse. Po njihovem nauku je stvar sledeča: Če pride k vam jetičen človek, ali morivec, ali epileptik in zasnujete vašo hčer, mu jo dajte; če gredo kreteni z vojsko na fizično in umstveno zdrave — nastavlajte glave. Če bi moglo imeti to propovedovanje ljubezni radi ljubezni, kot umetnosti radi umetnosti, svojo silo, bi končno privedlo človeštvo do popolnega izumiranja in na ta način bi se izvršil največji zločin, kar jih je kdaj bilo na svetu. Razlag je zelo veliko, če pa jih je veliko, tedaj prisi ni misli ne zadsoti niti ena izmed njih, tako da si prizadeva k množici vseh razlag pridružiti še svojo lastno. Zato ne postavljajte vprašanja nikdar, kakor vi pravite, na filozofsko, ali na takozvano kristi-

jansko stališče; s tem se samo oddaljujete od razrešitve vprašanja.

Dijakon je pazljivo poslušal zoologa do kraja, pomislil je in vprašal:

— Nravni zakon, ki je svojstven vsakemu človeku, so izmislili filozofi, ali ga je ustvaril Bog obenem s telesom?

— Ne vem. Toda ta zakon je do take mere skupen za vse narode in dobe, da ga je treba priznati kot organsko zvezanega s človeštvom, se mi zdi. Ni izmišljen, temveč je in bo. Ne rečem vam, da ga nekoč zagledajo pod mikroskopom, toda njegova organska spojenost dokazuje že očitnost: resne bolezni možganov in vse takozvane duševne bolezni se predvsem izražajo v degeneraciji npravnega zakona, v kolikor je meni znano.

— Dobro. Torej kakor hoče želodec jesti, tako zahteva npravno čustvo, naj ljubimo svojega bližnjega. Tako? Toda naravna naša priroda se radi svojega egoizma zoperstavlja glasu vesti in razuma, in radi tega nastane mnogo glavolomnih vprašanj. Na koga pa naj se tedaj obračamo z razreševanjem teh vprašanj, če pravite, da se jih ne sme postaviti na filozofsko stališče?

— Na tistih par eksaktnih ved, jki ih imamo. Zapajte se očitnosti in logiki faktov. Res je, da je to siromašno, zato pa ni tako omahljivo in nima takega stremljenja po tem, da se razleze, kakor filozofija. Recimo, da zahteva npravni zakon, da ljubite ljudi. No in kaj je iz tega? Ljubezen mora biti vsebovana v odstranjevanju vsega tistega, kar na en ali drugi način škoduje ljudem in jim grozi z nevarnostjo v sedanosti in bodočnosti. Naše vede in očitnost, vam govore, da grozi človeštvu nevarnost od npravno in fizično nenormalnih. Če je tako, tedaj se borite z nenormalnimi. Če nimate moči, da bi jih dvignili do norme, tedaj imate dosti sile in znanja, da jih napravite neškodljive, to se pravi, da jih uničite.

— Ljubezen je tedaj v tem, da silni zmaguje slabega?

— Brez dvoma.

— Toda silni so vendar križali gospoda našega Jezusa Kristusa! — je vroče dejal dijakon.

— Saj to je ravno, da ga niso silni križali, temveč slabi. Človeška kultura je oslabela in stremi za tem, da bi popolnoma izločila boj za obstanek in izbor; od tod hitro razmnoževanje slabih in njihovo obvladanje silnih. Predstavite si, da se vam je posrečilo sgerirati čebelam humanitarne ideje v njihovi neobdelani, rudimentarni obliki. Kaj nastane iz tega? Troti, ki jih je treba ubijati, ostanejo pri življenju, bodo jedli med, kvarili in dušili čebele — in rezultat bo obvladanje silnih potom slabih in degeneracija prvih. Isto se sedaj vrši v človeštvu: slabi ugnetejo silne. Pri divjakih, katerih se še ni dotaknila kultura, gre najsilnejši modrijan in najnpravnejši pred vsemi; on je voditelj in vladika. Mi, kulturni, pa smo razpeli Krista in ga še sedaj razpenjamo. To se pravi, da nam nečesa manjka . . . In to "nekaž" moramo vpostaviti, sicer ne bo konca teh nesporazumljenj.

— Toda kakšen kriterij pa imate za razločevanje silnih od slabih?

— Vedo in očitnost. Sušičave in škrofulozne se spozna po njih boleznih, nenpravne in blazne pa po njihovih dejanjih.

— Toda zmote so vendar mogoče?

— Da, toda kdo bi se bal, da si zmoei noge, če pa grozi potop.

— To je filozofija, — se je zasmel dijakon.

(Dalje prihodnjic).

Glasovi iz našega gibanja.

DOPISI.

Prvomajska proslava kluba št. 1, JSZ.

CHICAGO, ILL. — Prvomajska proslava socialističnega kluba št. 1. je izborna uspela, bodisi v materialnem ali gmotnem oziru. Dvorana je bila napolnjena. Posebno mladine je bilo mnogo. Ako se vrši uspešno brez zabave, tedaj je mladino težko dobiti v dvorano. Pridejo le tisti izmed nje, ki vsaj nekaj vedo o razrednem boju in o pomenu socialistične organizacije. Članstvo našega kluba ima hvaležno nalogo, da večkrat prireja zabave, na katerih bodo tudi same deklamacije in razne druge agitatorične točke.

Program je otvoril sodrug Frank Aleš s kratkim nagovorom. Sledila mu je Tillie Udovich, ki je deklamirala "Vseh živih dan" (Oto Zupančič). Nato je nastopil pevski zbor Sava, ki je zapel Marseljezo in željo občinstva še eno drugo točko. Nato je deklamiral F. Zajec "Naš rdeči Maj" (Fran Albrecht). Sodruga Zalaznik je nastopil s solospeli. Na glasovirju spremljala sodruginja Mary Dolenz. Sledil mu je F. X. Tauchar z govorom o pomenu prvega maja. F. Zajec je govoril o agitaciji in socialističnemu tisku. Po očiščanem programu je sledila prosta zabava in ples. Sodrugi, sodruginje in somišljeniki so so potrudili, da se je prodajala majska izdaja Proletarca, cvetlice, na birali naročniki in vršili so druge potrebne posle, ki jih je treba opravljati na takih prireditvah.

Več navzočih je obljubilo pristopiti v naš socialistični klub na prvi seji. Pridobivanje članov kluba je važno, kajti čim več jih bo, več bo delavcev, ki bodo omogočili prirejanje pogostejše priredbe. Malo število aktivnih članov ne more vršiti vse potrebno dela, ki ga zahteva agitacija za našo stvar v tako veliki naselbini kakor je ta.

Priredbe se je udeležilo tudi več somišljenikov iz Clintona, Ind., ki so obljubljali, da se bodo tudi tam energičneje zavzeli za reorganiziranje socialistične postojanke v slovenski koloniji.

Naš klub je lahko zadovoljen s svojo prvomajsko proslavo. Bila je ponovni dokaz, da občinstvo radi poseča naše priredbe. Če bomo večali naše aktivnosti in jih prenašali na vedno širše polje, bomo pomnožili naše vrste in razširili Proletarca tako kakor je treba. — c.

Priredba v podporo našemu tisku.

CHICAGO, ILL. — Društvo Slovenski Dom, št. 11, SNPJ., priredi v soboto dne 6. maja ob 7. zvečer dobro mačo zabavo na 1800 No. Halsted Str. v spodnjih prostorih. Igral bo tamburaški zbor, ki sestoji iz šeststava društva. Vstopnina je samo 35c za osebo.

Društvo je sklenilo, da da del čistega dobička iz te zabave v podporo Proletarcu. Odbor zagotavlja, da bo za dobro potrežbo in neprisiženo zabavo v vedno ozirih preskrbljeno.

Upam, da bo naše občinstvo v obilnem številu posetilo to priredbo. — Clan.

ZA CARLINVILLE, ILL.

Somišljenikom v Carlinvillu naznanjam, da se na še seje reorganiziranega socialističnega kluba št. 11, J. S. Z., vsako tretjo nedeljo v mesecu v unijski dvorani. Tem potom vabim vse delavce v naselbini, da se udeležijo te seje in pristopijo h klubu. To je edini način, da pokažete delavsko solidarnost in zavest proti kapitalističnemu sistemu, ki nas zasužnjuje. Seje kluba bodo vedno predpoldne.

Z delavskim pozdravom Jos. Korsic, tajnik.

IZ UPRAVNIŠTVA.

Uspeh brez primere. — Razlika v porabljanju dobička. — Delavstvo še ne razume. — Niso vsi taki. — Potrebujemo agitatorjev. — Pravilno mnenje.

Dne 23. aprila to leto je židovski socialistični dnevnik "Jewish Forward" obhajal petindvajsetletno obstanke. Glavne slavnosti so se vršile v New Yorku. Nad 7.000 ljudi se je zbralo v Hippodrome, da praznujejo uspehe dela skozi 25 let. Glavni urednik omenjenega dnevnika je Abraham Cahn, eden najspodobnejših ameriških žurnalistov. Na tej proslavi v New Yorku so nastopili številni govorniki izmed socialističnih voditeljev, unijski odborniki in drugi. "Forward" ima izmed vseh tujejezičnih dnevnikov največjo cirkulacijo, ki presega celo cirkulacijo večjih največjih ameriških angleških dnevnikov.

List si je ustvaril izvrstno korespondenčno službo v vseh krajih sveta. V newyorškem in v splošnem ameriškem delavskem gibanju ima za prvo delavstva velike zasluge. Nedolgo nazaj so hoteli ekstremisti tudi temu dnevniku utisniti pečat nadržanosti in izdajanja delavskih interesov, toda slavnosti dne 23. aprila so pokazale, da je židovski proletariat še vedno na strani svojega lista, katerega podpira skozi četrto stoletja.

Dvanajst let se je moral "Jewish Forward" boriti za obstanek. Pričel je izhajati v času, ko je bilo treba tudi med židovskim delovstvom orati ledino. Toda zred sposobnosti tisku, je postal ta dnevnik nacionalni organ. Postojanko za postojanko si je pridobival in lanes izbaja pod tem imenom ne samo v New Yorku, ampak po vseh večjih ameriških mestih. "Jewish Forward" ni tujejezični list v ožjem pomenju besede, kakor so drugi tujejezični listi. Svoj vpliv je razširil med vsemi krogi ameriške javnosti. Proslava v Hippodrome je imela bolj ameriški kakor židovski značaj in govorniki so govorili večinoma v angleščini. Navdušenje je bilo splošno, kajti židje beležijo največji uspeh na socialističnem časnikarskem polju.

Po dvanajstletni borbi se je "Jewish Forward" izšel iz gmotnih težav in list je pričel delati dobiček. Toda ta dobiček ni šel v privatne žepke, kakor se dela pri buržvaznem časopisju. Forward je dal v agitacijske namene in v razne druge fonde v prid socialističnega gibanja tekom svojega obstoja ogromno svoto \$12.560. Letos je zopet določil v agitacijske svrhe okoli \$40.000 iz svojega dobička. Zanimivo je, da se na socialistični dnevnik "The New York Call" množi zahvaliti za svoj obstanek židovskemu dnevniku "Forward". Tudi od letošnjih prispevkov dobi "Call" \$2.000 podpore. Socialistična stranka dobi \$3.000, "Bosch School of Social Science" \$2.500, socialistična stranka newyorškega okraja \$3.000 in razne druge socialistične ustanove, židovske in angleške, dobe \$10.500. Ako bi bil "Forward" kapitalistični list, bi dobiček pol milijona dolarjev ostal v privatnih žepih. Ker ni, je porabljen za socialistično propagando. Mnogi delavci podpirajo privatne liste, "ker pišejo prijateljsko delavskim interesom", zanemarijajo pa socialistične liste, menda zato, ker niso v privatnih rokah. Od židov bi se lahko precej naučili. Če bi jih posnemali, bi ameriški proletarijat imel mogočno časopisje in vedno bolj delavstva proti odprti delavnici, boj praznarijev in drugi boji organiziranega delavstva bi imeli v svojem časopisju najmočnejšega zaveznika. Poleg tega bi imeli jako socialistično stranko in mnogo političnih uradov bi bilo v naših rokah.

Kedaj dela list dobiček? Takrat, kadar ima dovolj naročnikov. Če ima veliko število naročnikov, te-

daj tudi firme oglašajo v njem. To pomaga vzdrževati list, ker naročnina, ki je navadno pri ameriškemu časopisju nizka, ne pokriva izdatkov. Proletarec bo rešen gmotne borbe, kadar bo dovolj naših delavcev razumelo, da je treba širiti naše socialistično glasilo. Z židi se ne bomo mogli kosati, ker je naše polje manjše od njihovega. Toda imeli bi lahko socialistični list, ki bi bil v ponos ne samo našemu, ampak vsemu zavednemu ameriškemu delavstvu. Zadovoljivo dejstvo je, da se Proletarec kljub slabim časom širi. Toda predno bo rešen defecita, mu je treba pridobiti še vsaj dva tisoč novih naročnikov. To je izvedljivo, ako bi sodrugi hoteli posvetiti nekoliko več časa in energije za pridobivanje naročnikov Proletarcu. Izgleda, da so mnogi pričeli misliti o tem, drugi pa so se že lotili dela.

Dne 1. maja in dva dni prej so se vršile prvomajске slavnosti po raznih krajih dežele. Naši klubi so večinoma storili svojo dolžnost. Uspehi, v kolikor so nam znani, so povoljni. Proletarec je dobil precej novih naročnikov in klubih novih članov. Uspehi bi bili večji, ako bi bil v vsaki slovenski naselbini socialistični klub. V Waukeganu ga bodo skušali reorganizirati. Enako bi morali storiti v La Salle, v Pueblu, Rockspringu in še marsikje drugje. Kajti brez organizacije je vsako socialistično gibanje nemogoče. Vprizarjanje kakih iger in prirejanje plesnih zabav ne pomeni ničesar v razrednem boju. Poleg drugih bi morala v vsaki naselbini obstajati socialistična organizacija našega delavstva, ki je izmed vseh najvažnejša. Kjer jih ni, je vse besedičenje o naprednosti našega ljudstva farsa. Delati v socialistični organizaciji ni prijetno, toda je potrebno delo. Vršil ga ne bo nihče, ako ga ne bodo vršili delavci, iz katerih izvira socialistično gibanje.

Majska izdaja Proletarca je zadovoljila naše čitatelje. Mnogi sodrugi in somišljeniki so skrbeli, da so jo dobili v roke številni ljudje, ki še niso naročeni na ta list. So kraji, kjer so društva odklonila naročiti se na majske izdaje. Tak slučaj je bil v Bellaire, O., kjer je večina članstva odklonila naročitev. Toda majska izdaja je vseno našla pot v Bellaire, kar je zasluga A. Pavličiča in J. Tomsiča. Oba sta člana društva, ki je odklonilo naročilo, zato sta se zavzela, da iz svojih sredstev naročita primerno število iztisov, da jih razdelita med tamošnje delavstvo. A. Pavličič je na našo opazko v eni prejšnjih izdaj omenil, da sklep društva, ki ne gre v prilogo naši agitaciji, še ne pomeni, da je vse članstvo tako, in ker ni, zato tudi agitacija za naš tisk ne more umreti. Pravilno mnenje v mnogih krajih vsa agitacija odvdi od par energičnih posameznikov. Ti so pravi delavci za socializem. Drugi kimajo in kritizirajo, toda so v delavskem svetu brez pomena. Njihova brezbržnost koristi le kapitalizmu in ker se tega zavedamo, skušamo tako maso vzbujati in jo privajati v naše vrste.

SODRUGOM V CLEVELANDU.

Seje socialističnega kluba št. 27, JSZ., se vrše vsako drugo nedeljo v mesecu ob 9:30 dopoldne in vsake četrto nedeljo v mesecu ob 2. popoldne v klubovih prostorih v Slov. nar. domu. Dolžnost vsakega sodruga je, da redno prihaja k sejam. — Tiste, ki simpatizirajo s socialističnim gibanjem, pa še niso pri stranki, vabimo, naj pristopijo v naš klub in tako pomagajo pri delu za osvoboditev proletarijata. Prva naloga delavca je, da postane razredno zaveden. Pri tem pa vpoštevajmo geslo: "V organizaciji je moč." —

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114, JSZ., se vrše vsako prvo in tretjo soboto v mesecu v klubovih prostorih na 1432 Ferry Ave. E. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — Organizator.

Brez naslova.

Zakrajškov štab je silno glasan proti "rdečkarjem", da s tem odvrne pozornost od svojih lastnih zadev. Verniki fare sv. Štefana bi radi vedeli, kaj bo s šolo. Kazimir je vsled tega sklical sestanek, na katerega pa je prišlo zelo malo ljudi. Dejal jim je, da šole niso zastoj, pozabil pa je povedati, da je nabrane ti-sočake škoda zazidati. Dokler jih ima v rokah on, imajo zanj vrednost, pozneje je ne bodo imeli. Da bi vernike odvrnil od šole, jim je pravil, kako veliko breme si bodo nakopali, če prično z zidanjem to poletje. Ko bo treba plačevati, bodo kleli "gospoda". "Se v grobu me boste kleli", je dejal. Ampak nekateri imajo dobrega gospoda še zelo radi, pa so ga tolažili, da se bo srečno prešlo skozi vse težave. Verniki lahko pomagajo pri gradnji. Ko pridejo zvečer z dela, gredo po večerji lahko par ur pomagati pri zidanju. Čudno, da se niso gospodu utrnile solze pri toliki dobrodušnosti faranov. "Tam, oj tam okol" cerkve se bodo godile še zanimive reči. . . ."

Zadnjič so "tam" ustanovili sami cerkveni "značajni" "Real Estate Company". Leo Mladič, ki brusi pete po naselbinah za potapljačo Kazimirjevo barko, je prezident tega trusta.

Roiak Šinkovec ima poleg kloštra hišo, ki se je Kazimirju zdela precej pripravna za stanovanje slovenskih šolskih sester. Ponudba je bila narejena. Šinkovec je bil pri volji prodati svoj grad in "tanovi" Real Estate je posredoval pri kupčiji. Komišen je komišen, čemu bi se potem direktno kupčevalo. Morda je še Kazimir pri tej transakciji zaslužil kak "cvancgar". Hišo za šolske sestre imamo, šole pa še ne. Terselich, ki je postal zadnje čase mogočen cerkven steber, bo zastoj skopal "fundament". Če se ne bo potem kmalu pričelo zidati, bodo jamo lahko rabili za smetišče. Zakrajškovih rokopisov je toliko, da ne vedo kam z njimi. Pripravna jama bi bila vsekakor potrebna.

Prihodnjo nedeljo bo imel pater Zakrajšek v cerkveni dvorani predavanje, kako je skušal dobiti faro v Clevelandu. Škofa je pridobil zase toliko, da je vprašal tamošnje slovenske duhovnike, ako bi bili pripravljeni zamenjati faro. Fantje ne žele spremembe podnebja, in Kazimir je potem svetoval, da je cleveland-ska slovenska kolonija dovolj velika za dve fari. Za enkrat bo ostala samo ena in pa Wolfova. Če ne bo drugega izhoda, bo Kazimir pričel učiti novo vero, ali pa se bo popolnoma posvetil kramariji "v večjo čast in slavo božjo." Kdor se bo udeležil njegovega predavanja, naj ga mimogrede vpraša, zakaj računa tolikošne odstotke za pošiljanje denarja v dolarjih sorodnikom v Jugoslavijo skozi "bančni oddelek" slovenskih frančiškanov. Morda zato, ker vodi denar v pohujšanje, da hočejo gospodje patri odvzeti ljudem pohujšljivi evenk, da jih ne zapelje v izkušnjava.

Kje neki je pater Knoblehar, ki je znal med vojno tako spretno loviti kajzerjeve brezžične brzovjavke? Zakaj je tako umrl za Kazimirjevo frančiškansko glasilo? Čudni duhovni sobratje, ki ne morejo niti med verniki skriti osebnega sovraštva.

Pavle Zgaga je povzročil polno želodčne zgage in glavobola med maloštevilnimi čitatelji frančiškanske šifkartaške Edinosti. Na teden so prihajale po dve do tri naročnine, in vsakdo je "ponižno" prosil "velece-njenega" urednika, naj vrže Pavletovo zgago v koš. Eno pismo, ki mi je prišlo v roke, se glasi:

"Predragi gospod urednik: Ker ste me tirjali za naročnino, pošiljam v pismu dva papirnata dolarja. Toda povem vam, da se ne bom več naročil, če ne preneha brbrast Pavle Zgaga pisati za Edinost. Če je Edinost katoliški list, naj pišejo zanjo katoličani, ne pa take figure, kakor je Pavle Zgaga. Slišal sem, da so gospod Kazimir Zakrajšek urednik. Če je to res, se mi čudno zdi, zakaj dopuste mazati po listu takemu kakor je Pavle Zgaga. Gospoda Zakrajška sem slišal enkrat pridigali na misjonu in vem da so dober gospod.

Morda imajo preveč dela pa ne morejo paziti na reči, ki gredo v list. Toda prepovedo pa vendar hko tistemu človeku, ki si nadeva ime Pavle Zgaga, sati za Edinost. . . ." Rev Winkler, ki je menda tla-larni upravnik lista očetov frančiškanov, je dal ka-mirju prijateljski nasvet, naj pusti klobasanje po-menom Pavle Zgaga. Kazimir ni dejal ne tako ne tako ampak je prenehal z zgagovo kolono. Leo Mladič je moral po deželi agitirati za Pavleta. Winkler je del, da se Kazimir ne da pogovoriti, pa sta pričala. Jeričem falsificirati dopise, ki so hvalili Pavleta, zimir je dal to koncesijo, da preneha pisati po "ri-ško" in pa da bo bolj "dostojno" pisal. Vsa stvar človeku zdi kakor kak "gašperl tejtater". Čudno, da vsi slovenski katoliški listi v Ameriki ne premorenega dobrega urednika, ki bi imel vsaj nekoliko b-gike in zdravega razuma.

Najbolj otročji izmed vseh je Ivan Zupan, urednik "Glasila KSKJ". Ta človek je v imenu kruha pravljen pisati vsakojake bedastoče. Socializem tola-či, tolmači ga tako kakor zna on in pri tem delu je v neumnostih nihče ne prekaša. Dobro je, da in Glasilo KSKJ.. le take čitatelje, ki spadajo po duhu njih zmognostih najmanj 80 let nazaj.

Prečitajte tole, da boste videli, kake "učenci" imajo slovenski klerikalni žurnali v Ameriki. Zgaga piše:

"Socialisti trdijo, da je vsak delavec opravičen do polovice onega, kar on producira? Čudni nazori.

Ne strinjamo se s kapitalisti in raznimi industrijskimi baroni; rečemo le toliko, da je ta zahteva naravnost smešna.

Recimo n. pr. rokodelca N. N. je 20 let štedil, le si po preteku časa s prihranjenim denarjem postavil malo, tovarni podobno podjetje. V tej tovarni ima n. pr. 20 mizarjev zaposlenih, ki izdelujejo kuhinjske mize. Sleherni dan gre iz tovarne 100 takih miz. Ko se bo denar prodanih miz koncem tedna razdelil. V petih dneh in pol je šlo na trg 550 miz. Po nazoru socialistov, naj bi pripadal skupiček 275 miz tem 20 delavcem, ostalih 275 pa gospodarju, ki je 20 let štedil, da si je postavil malo tovarno in potrebne stroje. Tudi les, barvo in drugo mora gospodar iz svoj blagajne plačevati. Takih "bossov" bi ne našli nikjer v kakem mestu, ker bi prekmalo "faliral."

Enak slučaj lahko primerjamo s kakim tovarnjem črevljev. Tovarnar naj bi delavcem dajal polovico dohodkov od dnevno izdelanega števila črevljev. Če bi dobil delavec samo en par, ali dva para novih čevljev vsak dan, bi bil lahko zadovoljen.

Najbolj srečni in zadovoljni bi bili gotovo oni delavci v tem oziru, ki se pečajo z izdelovanjem zlatur, prstanov in draguljev."

To ti je razlaga, vredna Zupana, njegovega Glasila in KSKJ.

Zupanovo Glasilo je prinašalo iz starokrajnskih listov poročila o obravnavi proti "dolarskim pravicem", ki so kradli gotovino na ljubljanski pošti in ameriških pisem. Sedaj piše Zupan, da je od strani se vedel, da se je Glasilo vsled tega zamerilo jugoslovanski vladi. Tako naiven menda ni, da bi to verjel. V Belgradu imajo isto možgansko bolezen, kakor kranjski Avstrijci v Jolietu ali pa pri frančiškanskemu in-stanalu na 22. cesti. Pameti jim manjka.

Kaj mislite o "radikalnih" organizacijah, ki oglašajo svoje priredbe v Glasu Naroda, ki je glasilo istranske banke? Drugič naj pošljejo reklamne dopise še Edinosti in Glasilu KSKJ.

Enako učen, kakor klerikalni uredniki, je tudi neki Peter Grum iz Wyano, Pa., kadar tolmači socializem in razlike med strankami v svojih dopisih. Če bi fant rajše čital in skušal pametno motriti razume, bi se obvaroval blamaže.

Klepetec pri Amerikanskemu Slovincu podgvedno bolj klepetav. Posebno v družbi med štirin-stenami zna zabavljati proti čikaškim slovenskim pa-trom, v listu pa ima vendarle strah pred njimi. Da se ne nakoplje njegovega prokletstva, dela ponesrečeno-dovtype o "kranjskih" socialistih. V Jolietu je nazor

ne "kranjsko" ali pa "avstrijsko". Celo njihova jed-
nola je "kranjska", dasi so v nji tudi Stajerci, Koroš-
ci, Primorci in druge take "narodnosti." Klepetec je
za narodnosti "šokec" in ko je šel pred nekaj leti v
okrajino, je mislil postati državni poslanec. Neke-
mu prijatelju je zaupal, ko je bil na potovanju v Min-
nesoti za "A. S.", da bo tam pristopil v liberalno
stranko, ker je klerikalec že sit. Na koru elyjske
srkve v Minnesoti je pisal že svoj poslanski referat,
pa ga ni skončal, ker ga je organist Bolka preje spo-
til in mu pojasnil, da je cekev hram molitve ne pa
kavarna. Ko je Klepetec prišel v stari kraj, je po par
tednih spoznal, da so v Jolietu najbolj neumni ljud-
je, pa se je vrnil nazaj in ostal klerikalec. Celo "Sve-
to družino" je ustanovil. — K. T.

"Velikokrat v svojem življenju sem storil krivico
človeku, ki sem ga ljubil. Taka krivica je kakor greh
soper svetega duha: ne na tem ne na onem svetu ni
odpuščena. — (Ivan Cankar, "Moje življenje.")

"Luč je in Bog je, radost in življenje.
Svetlejši iz noči zasi je dan,
življenje mlado vre iz starih ran
in iz trohnobe se rodi vstajenje."

(Ivan Cankar, "Kurent.")

**POROČILO O RAZPEČANIH ZNAMKAH
J. S. Z.
za mesec marc 1922.**

Mesto	Redne znamke	Dualne znamke	Isred. znamke.	Konv. znamke.	Prejemki	Gl. stanu Soc. stranke	Državnim in okružnim organiz. tja in
Ark. Jenny Lind	7	2		7	\$ 6.30	\$ .90	\$ 1.12
Il. Springfeld	7	5			3.85		
Il. Nokes	23	6		8	13.00		
Il. Virden			5				
Il. Carlinville	13	4			5.30		
Il. Chisago, 224	8	4			3.30		
Il. Chicago, 1	30		15		9.00	10.00	12.50
Ind. Indianapolis	10				3.00	1.00	1.25
Iowa, Madrid		2			.70	.20	.25
Kan. Gross	2	2			1.35	.40	.50
Mich. Detroit, 114	23				6.90	2.30	2.87
Min. Chisholm	10			4	5.00	1.00	1.25
Mo. Girard	19				5.80		
Mo. Cleveland	20	10	6	21	20.00		
Mo. Glenoe	6	1		1	2.65	5.60	7.00
N. Meadowlands	16				4.80		
N. Bot-Aair	25	2		10	13.20		
N. Forest City	5	3			2.55		
N. Luzerne	5				1.50		
N. Avella	13	5		14	12.65		
N. Aliquippa	20			14	13.00		
N. Hermale	19	7			8.15		
N. Boettler	17				6.25		
N. Irwin	10	20		9	14.50		
N. W. Newton	15	2		18	14.20		
N. Lloydell	31			30	24.30		
N. Wick Haven	16				4.80		
N. Greenburg	6				1.80	23.70	29.62
Nak. Hurray	6	6		5	6.40	1.20	1.50
V. Va. Morgantown	50				15.00	5.00	6.25
Totals	432	81	26	141	\$228.75	\$51.30	\$64.11
Iskup. za roki dne 1. marca					773	271	272
Iskup. v marcu					432	81	26
Na roki dne 31. marca					341	190	246
Iskup. članov v marcu					621		
Iskup. znamke odračunano strani					\$70.50		

Tajništvo J. S. Z.

VEČNA MLADOST.

Kitajski poet Su-Kung Tu je napisal pred enaj-
sto leti sledeče: "Kralji v svojih razkošnih palačah se
starajo, toda mladost biva vedno ob strani zadovolj-
stva." Kar je on mislil je, da stara leta nikomur ne de-
lajo sitnosti. Njegovo mnenje je bilo pravilno. Skrbi
in težave so uničujoče za zdravje. Branijo normalno
živčno delovanje želodca in notranjih prebavnih or-
ganov, in to je vzrok da se človek hitreje stara. V va-
šem boju proti nervoznosti in melanholiji ter izgublje-
ni energiji je Trinerjevo grenko vino najboljši zavez-
nik. Očisti vaše telo vseh strupenih snovi, ki se nabir-
ajo po vašem črevesju in tako pomaga da izginejo
vsi tisti neprijetni občutki. Vsi naši odjemalci izražajo
zadovoljnost z temi zdravili. Mr. John Boich pravi v
svojem pismu, datiranjem v Farrellu, Pa., 2. aprila:
"Kadar se ne počutim dobro, tedaj vedno vzamem Tri-
nerjevo grenko vino in vedno mi pomaga. Je izvrstno
in ne stane mnogo. Zadovoljen sem tudi z drugimi
Trinerjevimi zdravili." Poskusite jih še vi, toda po-
vejte vašemu lekarnaju ali pa trgovcu z zdravili da ne
marate drugih kot Trinerjeva.

KDO VE?

Rojak Rudolf Markič je bil leta 1913 v
Clevelandu. Od tam mi je pisal zadnjikrat, da
odide v St. Louis. Do danes še ni nobenega po-
ročila od njega.

Sklepam, da je mogoče vstopil za časa voj-
ne v ameriško armado. Ako je komu kaj znario
o njem, prosim, naj mi sporoči na nalov:

Mihael Markič, Grosuplje št. 15, Dolenj-
sko, Jugoslavija.

VABILO NA

plesno veselico,

KI JO PRIREDI

DRUŠTVO "SLOVENSKI DOM"

št. 86, S. N. P. J.
CHICAGO, ILL.

v soboto dne 6. maja ob 7. zvečer
na 1800 N. Halsted St. v pritličju.

Igrala bo tamburaška godba.
Vstopnina 35c za osebo.

Slovensko občinstvo vljudno vabimo, naj
se udeleži te priredbe. Četrtnina čistega do-
bička gre v podporo listu "Proletarcu". Za
točno in dobro postrežbo bo preskrbljeno.
Kdor se želi neprisljuno zabavati v krogu do-
mače družbe, naj pride na našo zabavo dne
6. maja.—Veselični odbor.

Ali so vere prenehale funkcionirati?" To je predmet one najzanimivejše debate, ki je izšla v slovenskem prevodu v založbi Proletarca. Stane 30c. Priporočljiva brošura za vsakega, ki se zanima za taka vprašanja.

UGODNA PRILIKA, če želite po ugodnih pogojih kupiti restavracijo. Podpisani je prisiljen vsled odpotovanja iz Chicago prodati dobro idočo National Cafe and Restaurant na 1149 W. 18th St. v Chicagi, nasproti znane dvorane Č. S. P. S. Za informacije se obrnite na: John Mokrovic, 1149 W. 18th St., Chicago.

*Slovincem priporočamo
v posezanje*

KAVARNO MERKUR

3551 W. — 26th St.

(v bližini urada SNPJ., S.
R. Z. in Proletarca.)

Dobra kuhinja : : : : :

: : : : : Dobra postrežba.

KARL GLASER, imetelj.

**SEVEROVA ZDRAVILA VZDRŽUJEJO
ZDRAVJE V DRUŽINAH.**

*Suhe,
Mrtve lase*

možete preprečiti in dati lasem
liso mehkoost, bujnost, in lepoto,
kafero si vsakdo želi ako
nadenite

**SEVERA'S
HAIR POMADE**

Izvrstna, priprava za nego las,
idealna, zdravilna, in čista.

CENA 25c

Vprašajte v lekarnah.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

DR. RICHTER'S "PAIN- EXPELLER"

Ob prvem znamenju prehlada, ob prvem občutku reumatizma ali neuralgije—rabite takoj to domače zdravilo. Pazite da ima vsaka steklenica Pain-Expellerja ki jo kupite našo varstveno znamko "SIDRO".
Cena 35c in 70c, po vseh prodajalnih ali pa pri:

F. AD. RICHTER & CO.,

104-114 So. 4th St.,
BROOKLYN, N. Y.

Ako si želite nabaviti knjige socialne, povestne ali kake druge vsebine, jih naročite od Proletarca. Eventualni dobiček od prodaje knjig se porabi za pokrivanje stroškov pri listu.

John Plhak & Co.

1151-1153 W. 18th Street

Chicago,
Illinois.

Modna trgovina. Velika zaloga moških, ženskih oblek, izdelanih po najmodnejšem kroju. Cene nizke.

"THE MILWAUKEE LEADER"

Največji Ameriški socialistični dnevnik.

Naročnina: \$6.00 za celo leto,
\$3.00 za pol leta in \$1.50 za tri mesece.

Naslov: 532 Chestnut Street,
MILWAUKEE, WIS.

CARL STROVER
LAWYER
and
COUNSELLOR

133 W. Washington Street,
CHICAGO, ILLINOIS.

Telefon: Main 3980.

Naročajte najboljši in najbolj širjen socialistični dnevnik v Ameriki

"THE NEW YORK CALL"

112 Fourth Avenue,
NEW YORK, N. Y.

Naročnino za dnevne in nedeljske izdaje \$12 za celo leto; \$7 za pol leta; \$4 za tri mesece; \$1.50 za en mesec. Samo nedeljske izdaje \$3 na leto. Samo dnevne izdaje \$9 na leto; leta \$5; en mesec \$1.25.

Kadar...

Kadar mislite na potovanje v stari kraj;

kadar želite poslati svojim sorokrajskim sorodnikom, prijateljem ali znancem denar, ali kadar imate kak drug posel v starih krajem,

obrnite se na tvrdko

ZAKRAJSEK & CESAREK

70—9th AVE.

NEW YORK, N. Y.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

324 BROAD STREET

Tel. 1475

JOHNSTOWN, PA.